

PRIČA O ŽIVOTU PODRAVSKOG PRAVNIKA VINKA KOLARA A STORY ABOUT THE LIFE OF PODRAVINA LAWYER VINKO KOLAR

Mira KOLAR

Zagreb, Anićeva 25

E-mail: mira.kolar@zg.t-com.hr

Primljeno / Received: 27. 3. 2022.

Prihvaćeno / Accepted: 26. 4. 2022.

Pregledni rad / Review

UDK / UDC: 929Kolar, V.

347.962(497.525Podravina)«1925/1963»(091)

SAŽETAK

Vinko Kolar (1900-1966) rođen je Đurđevcu, umro je u Koprivnici. Njegov život oslikava svakodnevicu običnog pravnika u prvoj polovini 20-og stoljeća. On je primjer života pravnika u sistemima koji su se mijenjali, odnoseći se različito prema školovanim pravnicima, čija je nezavisnost kao dijelova pravnog sistema sve više slabila tijekom 20. stoljeća, pretvorivši ih poslije 1945. u produženu ruku političke vlasti. Tomu nije mogao izbjeći ni Vinko Kolar, koji je 1925. postao činovnik u pravosuđu i radio sve do 1963. godine, kada je otišao u mirovinu da bi tri godine nakon toga umro. Iako dugo u pravosuđu on je ostao u najnižem sudu, što je posljedica ne samo izmjene državnog sustava, već i njegovog traženja da bude što samostalnjiji i nezavisniji pravnik a sve u stalnoj skrbi za obitelj. Kada je umro nije imao nikakvih materijalnih dobara. koje bi ostavio u nasljeđe svojoj obitelji osim porodične mirovine koju je uživala supruga Jelisava do svoje smrti. Vinko Kolar bio je radin i savjestan pravnik koji nikada nije došao u sukob niti sa strankama niti s pravosuđem. Živio je jednostavno i skromno, nastojeći da nikoga ne povrijedi i uvijek se je vraćao svojoj Podravini, gdje se rodio i gdje je umro. Krenuo je dobro, ali su ga poremećaji u društvu omeli u mirnom životnom putu i cilju kojem je težio, te je mijenjao i zaposlenja i mjesto rada smatrajući da je interes njegove obitelji i uloga oca hranioca uvijek na prvom mjestu, što sam ja kao kćerka i povjesničar pratila. Zahvaljujući svom karakteru uspio je ipak doživjeti 66 godina, za razliku od većine kolega svoje generacije koji su izašli iz pravosudnog sustava bilo likvidacijom ili vlastitom odlukom. Kolarov životni put nije ništa iznimno, ali oslikava jedno vrijeme kada je biti pravnik bilo i teško i riskantno, a svakako vrlo nezahvalno.

Ključne riječi: Podravina, pravnik, sudstvo, Kolar Vinko, 1900-1966.

Keywords: Podravina, lawyer, judiciary, Kolar Vinko, 1900-1966.

UVOD

Suci su od davnine u hrvatskom društvu bili oni od kojih se očekivalo da pravično sude ali i da sami budu poštteni i razumni ljudi. Birani su iz puka, ali potvrđivani po kraljevoj ili banovoj volji od župana, banovaca, španova, knezova i drugih. Često su kao gradski suci bili na čelu gradova, ili su upravljali raznim vrstama sudova, od Suda dobrih ljudi, pa općinskih, mjesnih i kotarskih, okružnih sudova, Banskog stola i konačno Stola sedmorice kao najvišeg suda za Hrvatsku. Za posebna suđenja osnivani su posebni sudovi ograničenog vremenskog trajanja kao urbarski sudovi, pupilarni sudovi, prijeki sudovi. Sudovi dobrih ljudi, radni sudovi i sl. uredbe o sudstvu vrlo su stare i možemo ih pratiti, ne samo od ugarskog Verbőczijevog *Tripartituma* koji se u skraćenom obliku koristio u sjevernim krajevima Hrvatske na osnovu Pergošićevog prijevoda,¹ već i mnogo ranije što je sačuvano preko raznih starih isprava. Suci su imali pravo i na *ius gladii*, tj. preneseno kraljevsko pravo suđenja na smrt pa je takav *signum* u

¹ Vladimir MAŽURANIĆ, *Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik. II, izd.* Informator, Zagreb 1978. (pretisak iz 1908-1922), str. 1388-1391,

obliku ruke s mačem bio postavljen i na zgradi Gradskog poglavarstva u Koprivnici u kojoj je sve do 1963. bio smješten Kotarski sud s gruntovnicom. U pravilu suce viših sudova imenovao je kralj što je iskazano i u Zakonskom članku XI.: 1870. o preinačenju nekotkih ustanovah ob imenovanju sudacah, s time da je ostale činovnike kod kraljevskih sudbenih oblasti imenovao ban.² Svaki kotar u Hrvatskoj i Slavoniji morao je u županijski upravljajući odbor dati jednog suca, a u županijskom povjerenstvu morala su biti dva suca iz svakog kotara koji ne smije imati manje od 16.000 stanovnika. Budući da zakoni u Kraljevini SHS nisu bili unificirani do uspostave šestosiječanjske diktature 1929., to su mnoge odredbe iz vremena Austro-Ugarske Monarhije, osobito na gruntovnom polju važile i dalje. Pri tome treba znati da je sudstvo Dalmacije bilo drugačije od sudstva na području Kraljevina Hrvatske i Slavonije jer je prvo potpadalo pod ugarski dio monarhije, a drugi je bio sastavni dio austrijskog carstva po Nagodbi iz 1867. godine. Suci nisu uvijek imali isti položaj u društvu. Zakonodavna, izvršna i sudska vlast u vrijeme kraljevina često se nisu dijelile a žezlo i mač označavali su pravo nad životom i smrću podanika. Suci su sve do sredine 20. stoljeća postavljani od nosioca vlasti u zemlji, ali su revolucije i ustanci ukazali da suce može birati ali i likvidirati i narod. Značajno je da imamo vrlo malo biografija sudaca, pa čak i onih na višim sudovima koji su dobro zarađivali kao što svjedoči bogata zbirka suca Banskog stola Dragutina Gvozdanovića u Visokoj ulici br. 8 na zagrebačkom Gornjem gradu. No većinu takvih zbirki i ostavština poništio je vrijeme i društveno-politička kretanja u Hrvatskoj. Imamo proučene samo biografije onih pravnikah koji su se bavili politikom kao Ante Starčevića, dra Vladka Mačeka i brojnih drugih političarah koji su završili Pravnu akademiju odnosno Pravni fakultet u Zagrebu ili u univerzitetskim centrima Habsburške monarhije. Sucima je bila garantirana samostalnost u radu, pa je ona iskazana i u Vidovdanskom ustavu. No u stvarnosti za vrijeme monarhističke Jugoslavije suci su bili ovisni o kralju koji je potvrđivao imenovanje sudacah i bilježnikah, pa je to često utjecalo i na njihovo političko opredjeljenje. Zbog ove ovisnosti mnogi pravnikah nisu nikada ni željeli da postanu suci ili bilježnikah kao ni državni odvjetnikah, a oni koji su to bili često su to prestali biti promjenom političkog poretka a i ja po savjetu oca nisam nikada ni pomišljala da studiram pravo. Pravo je ipak bilo i u Koprivnici interes mnogih, što dokazuje Gradsko amatersko kazalište u Koprivnici osnovano 1959. dakle još za života Vinka Kolara koji su kao prvu predstavu izveli komediju *Nek se zna na čijoj je strani pravda* gdje se susjedi svađaju oko plodovah jabuke koja je svojim plodovima prešla na susjedovu stranu.³ Mnogi su tada morali mijenjati zaposlenje, a mnogi su se uključili u privredne poslove, a najbolji su pored pravnog završili i ekonomski fakultet. U hrvatskoj historiografiji imamo vrlo malo studijah o životu pravnikah i sudacah u prvoj polovici 20. stoljeća. Razlog tome nije to da ih je bilo vrlo malo, već da su se društveni sistemi često mijenjali, što je pogađalo pojedine suce koji su u novom sistemu prestali biti pouzdani. U Hrvatskoj koja je bila podvrgnuta čestim promjenamah to je vrlo uočljivo, pri čemu treba uočiti jednu osobinu a to je da su se suci mijenjali češće nego sudski zakoni pa ova opstojnost starih sudskih zakona tražila izvjesno poznavanje rimskog prava, ali i prava iz vremena Habsburške odnosno Austro-Ugarske Monarhije. Osim radovah Dražena Ernečića koji su nastali u povodu obilježavanjah sudstva Koprivničko-križevačke županije 1999. godine,⁴ i crtica liječnikah Krešimira Švarca o dr. Branku Švarcu, koji je osim za povijest grada tridesetih godina imao značajnu ulogu i kao organizator zabavnog života u Koprivnici, ne znam niti jedan cjelovitiji povijesni rad o nekom podravskom sucu. Dr. Rudolf Horvat bio je pravnik ali je polje njegovog djelovanja bila povijest i nije nikada radio kao sudac. Životi i rad sudacah zavijen je velom tajne, iako su njihove presude imale odlučujuću ulogu na život stanovništva. Životi nekih poznati su samo u fragmentimah, najčešće onda kada su učinili nešto krivo. Kao kćerka jednog prosječnog pravnikah, čije je glavno obilježje da je bio Podravec koji se uvijek vraćao Podravini

² Zakonski članci Sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od godinah 1858, 1859. i 1870., str 53. i 91.

³ Ivo ČIČIN MAŠANSKER, Kazališni događaji i zezancije u režiji gimnazijalacah, U: *Maturanti staroga kova*, IX, Koprivnica 2021., str. 40.

⁴ Dražen ERNEČIĆ, Iz pravne prošlosti Koprivnice, Križevacah i Đurđevca, *Dani sudstva Koprivničko-križevačke županije*. Izd. Muzej grada Koprivnice, i Županijski sud, Koprivnica 2000; Isti, Baltazar Napuly Dvorničić, *Dani sudstva, n.dj.*, Koprivnica 1999.

ma gdje god ga služba izmjestila, odlučila sam malo odškrinuti ta vrata i otkriti kako je živio i što je proživljavao jedan sudac iz Podravine u prvoj polovici 20-og stoljeća. Ispričavam se što je to moj otac, ali zahvaljujući upravo toj vezi raspoložem materijalima i dokumentima koje bi bilo gotovo nemoguće sakupiti kao istraživač te teme, pogotovo stoga što ga znam i kao oca i kao čovjeka. Pravo i pravda uvijek su bili u žiži narodnog interesa, pa bi stoga moralo biti zanimljivo kakvi su ljudi bili suci.

ĐURĐEVAČKA OBITELJ VINKA KOLARA

Kronologiju obitelji Kolar u Đurđevcu izradio je povjesničar Nikola Cik, te mu na tome najljepše zahvaljujem, jer mogu pratiti genealogiju moje obitelji po ocu od 1769. do danas.⁵ Vinko, Marijin, Kolar je rođen 18. siječnja 1900. u Đurđevcu, a umro je u Koprivnici 26. rujna 1966. Kršten je u đurđevačkoj crkvi, a kum mu je bio ujak prof. Viktor Pogačnik i njegova supruga Anka rođena Basariček.⁶

Otac Stjepan bio je stolar, koji je izradio namještaj za staru pučku školu u Đurđevcu a bio je i općinski zastupnik. Majka Marija Kolar, rođ. Pogačnik bila je kćerka stolara Valentina Pogačnika koji se bavio i popravljanjem ura, i Josipe Šavor koja je pripadala poznatoj krojačkoj obitelji iz Koprivnice. Obitelj Kolar bila je ugledna i relativno dobro stojeća jer je imala 12 jutara zemlje i obrt. Marija i Stjepan imali su četvero djece: Branka, rođ. 1898. koji je završio u Zagrebu učiteljsku školu, Vinka, rođenog 1900., kćer Ljubicu rođ. 1903. i Darinku rođ. 1905. Sve je bilo dobro do Prvoga svjetskog rata kada koji je trajao četiri godine i osiromašio Hrvatsku ne samo materijalno već i u ljudstvu. Iako je u ratu stradao samo Vinkov ujak dr. Daniel koji je ostao bez ruke, 14. listopada 1918. umrli su iste noći od španjolske gripe Stjepan Kolar i njegov sin Branko koji je tek završio učiteljsku školu i počeo raditi na pučkoj školi u Đurđevcu.

Od smrti dva najvažnija člana obitelji, ona se nije nikada oporavila. Majka Marija našla se sa dvije kćeri: Darinkom i Ljubicom i sinom Vinkom na imanju koje je većim dijelom živjelo do tada od obrta a ne od poljoprivrede. Budući da se stolarijom više nije imao tko baviti ona je zatvorena i vrata radnje sa ulice bila su sve do rušenja kuće na početku 21. stoljeća zatvorena koso postavljenom željeznom šipkom. Nisam nikada vidjela tako dugovječno zatvorenu radnju, a prostorija koja je služila za obrt bila je dostupna iz kuhinje koja je imala ogromnu krušnu peć i bila pretrpana starim alatima i raznim odbačenim stvarima, pričajući priču o propasti jednog obrtnika. U vrijeme ove obiteljske tragedije Vinko Kolar je tek upisao studij prava ali zbog obiteljskih razloga studiranje mu je bilo neredovito i neuredno jer je više živio u Đurđevcu nego u Zagrebu nemajući ni stipendije ni novčanih sredstava za studij. Jedini izvor prihoda obitelji bila je zemlja kod starog grada, poprilično neplodna i stari i novi vinograd na Mičetinskom bregu gdje je Stjepan podigao klijet kojoj je na hrastovi dio nadogrudio zidanicu od cigle s dva mala prozorčića i gdje se moglo prespavati a nešto i skuhati na zidanoj peći. U hrastovom dijelu bila je ogromna hrastova preša i lagvi i sve ono što je potrebno za vinogradarstvo, a budući da je klijet podignuta na najvišoj točki vinograda koji se poprilično strmo spuštao prema dravskoj nizini, tu je bio posađen kesten, koji je svake godine u jesen davao obilje izvrsnih kestenova koje su brali svi vinogradari tog dijela vinogorja. Vinograd je bio prekrasan ali imao je dvije mane. Bio je udaljen oko pet kilometra od kuće u Đurđevcu, a pored toga nije imao vode. Po vodu je trebalo ići u duboki Mičetinski jarak koji je na dnu imao bunar iz kojeg se je mogla izvlačiti voda ako si donio vjedricu. Danas je sve to nestalo, jer je posječena stara šuma oko bunara. Da je opstao taj bi bunar, njegova okolina bi danas bila mjesto čarobnog doživljaja susreta stare bukove šume i šumskih stanovnika s ljudima. U tom dolu ljudski je glas narušavao tišinu šume i kroz jeku činio ovo mjesto tajnovitim i mračnim, iako je svaki čas zacvrkutala neka ptica ili projurila neka životinja po lišćem prekrivenom tlu. Za vjetrovitih dana, sve je bilo još čudsnije i tajnovitije, te sam od tada uvijek zamišljala takvo mjesto kao stanište satira Matije Antuna Reljkovića. Po vodu je trebalo ići i po dva puta dnevno, a da bi se vinograd održao

⁵ Nikola CIK, Preci i rođaci prof. Mire Kolar-Dimitrijević u Podravini, U: *Mira Kolar i Podravina. Zbornik radova sa znanstveno skupa u povodu 80. obljetnice prof. dr. sc. Mire Kolar-Dimitrijević*, Izd. Meridijani, Koprivnica 2013., str. 139,

⁶ Arhiv Mire Kolar, Ovjerovljeni prijepis krsnog lista Vinka Kolar.

moj otac morao je donositi i vodu za modru galicu. Tako je zaradio bruh, kojemu se kasnije pridružila tuberkuloza i slabljenje srca. Tuberkulozu je nekako zaliječio, ali bruh i srce mučili su ga čitavog života. Vinko je tijekom studija obrađivao vinograd, jer je nakon očeve smrti stolarska radionica zatvorena i trebalo je uzdržavati majku i dvije sestre. Novčani prihod od vina bio je jedini sigurni prihod obitelji. Zemlja je bila slaba i nerodna, a Kolarovi su imali samo kola i dvije krave koje su hranile obitelj. Obitelj je često bila bez jedne krune odnosno dinara nakon što je izvršena zamjena krune u dinare u omjeru 4:1. Bilo je to malo poljoprivredno gospodarstvo od dvanaest odnosno sedam jutara, nakon što je izvršena prva prodaja dijela posjeda. Posjed je funkcionirao dok je bilo u zajednici s obrtom, ali bez gazde i dvostrukog prihoda je propadao. Obitelj se je grčevito držala djedovine. U štali je obično držana jedna ili dvije krave no kao za inat te su krave rijetko bile steone, pa je i mlijeka bilo malo, a uzroke treba tražiti u načinu držanja tih životinja. Obitelj je ipak nekako preživljavala iako se život obitelji na broju 25 Radićeve ulice sveo na pusto životarenje omogućeno time što su Ljubica i Vinko Kolar povremeno ubacivali određeni novac u majčino gospodarstvo. Dom je napustio i najstariji Darinkin sin Holler Tomo koji je u Virju izučio za pećara, te se oženio i preselio u Zagreb, dok mu je brat Ivica završio srednju šumarsku školu te veći dio života radio u šumariji u Ivaniću. S Marijom Kolar ostala je samo Josipa Holler zvana Pepa, koja je dohranila i baku i tetu Ljubicu, ali i majku Darinku koja se vratila iz lječilišta Stančić nakon dugo godina. Josipa - Pepa se nikada nije udavala već je utjehu tražila u vjeri, postavši redovita polaznica misa ali i učesnica hodočašća u Lurd, Rim i mnoga druga hodočasnička mjesta. Oporukom je sve ostavila svom mlađem bratu Ivici, koji je poslije njezine smrti oko 2018. prodao nasljedstvo i stara obiteljska kuća Kolarovih je srušena, a na njenom mjestu je niknula nova jednokatnica. Tako danas nema ni traga od kuće Stjepana Kolara, đurđevačkog stolara i člana općinskog vijeća.

Žao mi je što nisam zadržala barem dio te moje djedovine, već sam je se, kao i moj brat Branko odrekla u korist Josipe Holler, jer Đurđevac ima svoju posebnu povijest koju osjećam kao svoju, nastanjenu mnogim katoličkim Krajišnicima ali i kao uporište koje je turska vojska odlučila zaobići 1553. godine, vjerojatno ne samo radi pilića ispaljenih iz topova na tursku vojsku, već i zbog spoznaje da će se ova utvrda braniti hrabro do zadnjeg čovjeka.

STUDIJI

Vinko Kolar rijetko je spominjao vrijeme svog studiranja ali je naglasio da nije htio biti svećenik i da je pobjegao iz biskupskog sjemeništa što ga je zauvijek udaljilo od katoličke crkve, iako za vjenčanje i pokop nije mogao izbjeći svećenika. Nije nedjeljom išao na misu i bio je skloniji koprivničkim franjevcima nego župniku crkve sv. Nikole u Koprivnici, pa su se upravo u franjevačkoj crkvi služile mise za naše pokojnike. Ne znam s kime se družio za vrijeme studiranja, ali je na zidu u kancelariji u Koprivnici imao sliku svojih kolega pravnik. Znao je reći da od tih nitko nije preživio vrijeme Drugoga svjetskog rata, jer su se uključili u politiku kao suci prijetnog suda, odvjetnici ili bilježnici, a to su bili nosioci društvenog sistema koji je 1941. ili 1945. trebalo temeljito uništiti a suce promijeniti. Nije mu bio previše drag ni ujak prof. Viktor Pogačnik zbog njegove politike, pa je još kao gimnazijalac potpisao protest dr. Rudolfa Horvata zbog grba nove države koji je naglasio da su Slovenija, Hrvatska i Dalmacija samo dijelovi velike Srbije odnosno mali grbovi na velikom grbu.⁷ Usprkos tome, Viktor Pogačnik je bio njegov »dobri duh« koji mu je omogućio ulazak u pravničke krugove i sud. Pogačnik je proveo čitav svoj profesorski život u Mostaru i Sarajevu, a školovan je u Požegi kod Franjevaca kao i teolog i političar Fran Barac, rođen u Šemovcima 1874. godine, čija je obitelj trgovačke poslove razvila na području Pitomače i Đurđevca. Viktor Pogačnik podržavao je kao i bosanski franjevci stvaranje nove jugoslavenske države, misleći da će ona biti ne samo bolja kao država već i da će njegovati slavenske korijene i raditi na ponovnom ujedinjenju katoličanstva i pravoslavlja. Slijedio je dakle politiku fra Didaka Martića koji je pripomogao uključivanju Bosne i Hercegovine u kraljevstvo Srba, Hrvata i Slo-

⁷ M. KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, Predgovor reprintu knjige R. Horvat: „Povijest slob. i kr. grada Koprivnice, Koprivnica 1943., Reprint 1991. str. 14

Sl. 1. Vinko Kolar u društvu pravnika poslije Prvoga svjetskog rata. (Arhiv Kolar) s mladim pravnicima (u najgornjem redu drugi zdesna)

venaca, postaviši i član najvišeg savjetodavnog tijela Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca. Sjećam se da su naši obiteljski posjeti Viktoru Pogačniku u Đurđevcu obično završili prepirkom između mojega oca s njegovim ujakom radi vladine politike. Vinko je u mladosti »tiha opozicija« beogradskom režimu, ali svoje gledište nije javno iznosio, iako je znao da se mnoge stvari rješavaju krivo.

Vinkov ujak, prof. Viktor Pogačnik oženio je za vrijeme boravka u Sarajevu Anku Basariček, sestru pravnika i političara dr. Đure Basaričeka, čiji su roditelji Stjepan i Amalija Basariček posjedovali kuću u današnjoj Nazorovoj ulici u Zagrebu, pa su ponekad pozivali studenta Vinka na ručak. Vinko nije imao novaca da stanuje u Zagrebu, pa je često izbivao sa seminara, a jedan mu profesor na Pravnom fakultetu nije htio dati drugi potpis te je Kolaru prijeto gubitak godine. Tek na intervenciju Viktora Pogačnika taj je problem riješen. Više gladan nego sit, Vinko Kolar je uspio u najkraćem roku završiti svoj studij. Diplomirao je 1925. ali niske ocjene pokazuju da nije imao dobre uvjete za učenje niti vremena da uđe u dubinu vrlo komplicirane i opširne pravne znanosti. No to je bio tek početak mukotrpnog probijanja kroz pravosudni sistem. Stroga kontrola tko se prima u sudstvo iz vremena Austro-Ugarske Monarhije nastavljena je još rigoroznije poslije 1918. godine, i trebalo je uvijek naći nekog garanta ili pomoć da bi se ušlo u pravosudni sustav.

Kako nije imao nikakvu stipendiju, a ni obitelj ga nije mogla financirati Vinko Kolar je studij na Pravnom fakultetu završio u najkraćem roku sa prolaznim ocjenama.

Kao redoviti slušač položio 9. listopada 1920. prvi pravno-povijesni teoretički državni ispit s dobrim uspjehom pred komisijom kojoj je bio na čelu Aleksandar Egersdorfer,⁸ a povjerenici Milivoj Maurović⁹ i Ljudevit Andrassy.¹⁰

⁸ Aleksandar Egersdorfer, pravnik (Zagreb, 1850. - Zagreb, 1923.) Unionist. Profesor rimskog prava. Zastupnik u Hrvatskom saboru od 1887. do 1906. U svojim govorima često ga je napadao Stjepan Radić.

⁹ Milivoj Klement Maurović (Virovitica, 1859. - Zagreb, 1926.). Specijalizirao povijest prava u Beču i Pragu, a od 1894. na zagrebačkom Pravnom fakultetu predavao opću povijest prava i osnivač katedre za hrvatsku pravnu povijest.

¹⁰ Arhiv Kolar, ovjereni presnimak svjedodžbe prvog državnog ispita, broj ispit. zapisnika 79, urudžbenog zapisnika 84, načinjen 14. kolovoza 1953. na Kotarskom sudu u Koprivnici od zamjenice predsjednika Kotarskog suda Nade Kokot. Ljudevit Andrassy (Stubičke Toplice, 1869. - Zagreb, 1955.). Od 1898. predavao rimsko pravo i institucije na zagrebačkom Pravnom fakultetu.

Drugi pravno-povijesni državopravni teoretički ispit na hrvatskom jeziku položio je 25. listopada 1921. pred komisijom kojoj je na čelu bio M. Maurović, a članovi Egersdorfer i Marko Kostrenčić¹¹ s ocjenom dovoljan.¹²

I treći državni teoretski ispit položio je Vinko Kolar kao naknadno upisan student u ljetnom roku 1922/1923 godine 25. ožujka 1924. pred ispitnim povjerenstvom kojemu je predsjednik bio Dragutin Čupović,¹³ a članovi povjerenstva Ernest Miler¹⁴ i Milorad Stražnický,¹⁵ i to opet s dovoljnim uspjehom.¹⁶

Konačno 13. veljače 1925. Vinko Kolar je izašao na četvrti državni ispit pred komisijom u čijem su sastavu bio Senjanin dr. Vinko. Krišković¹⁷ kao predsjednik, te dr. Stjepan Posilović,¹⁸ dr. Jure Vrbanić¹⁹ i dr. Milorad Cuculić²⁰ kao članovi povjerenstva.²¹

Opaža se da je na trećem i četvrtom državnom ispitu komisija za ispitivanje bila posve druga nego ona 1920. i 1921. godine, što je dokaz velikih personalnih promjena na Pravnom fakultetu u Zagrebu, jer se pokrajinska vlada nastojala riješiti profesora iz vremena Austro-Ugarske Monarhije. Rezultati ispita pokazivali su da se je Vinku Kolaru žurilo da diplomira i da živeći u nenormalnim materijalnim uvjetima nije imao ni vremena ni mogućnosti za bolje ocjene, jer je predavanja polazio neredovito, boraveći više u vinogradu u Đurđevcu nego u Zagrebu gdje nije mogao plaćati stan.

Napredovanja su bila strogo normirana. Za napredovanje bili su izdani brojni propisi i stroga kontrola rada na sudovima s ocjenjivanjem. Iako je bio svršeni pravnik Vinko Kolar ne bi dobio mjesto na Kotarskom sudu u Đurđevcu da se nije početkom 1925. Stjepan Radić izjavom Pavla Radića u beogradskom parlamentu odrekao republikanstva i priznao Karađorđevićevu monarhiju, te krajem te godine postao i ministar prosvjete. Time je na kraće vrijeme popustio pritisak srpskih Pašićevih radikala na Hrvatsku, a održana je i proslava 1000-godišnjice hrvatskog kraljevstva, čime se svijetu htjelo pokazati kako narodi u Kraljevini SHS žive složno i skladno, iako je to bilo vrijeme kada je Nikola Pašić, vodeći čovjek vlade u Beogradu čvrsto odlučio realizirati Vidovdanski ustav i stvoriti jednonacionalnu državu

¹¹ Marko Kostrenčić (Zagreb, 1884. - Zagreb, 1976.). Studirao pravnu povijest u inozemstvu i prvi profesor hrvatske pravne povijesti. Bio je ministar socijalne politike 1931. godine i ban Savske banovine od 1935. do 1936. Za vrijeme Drugoga svjetskog rata bio u logoru Stara Gradiška. Bavio se znanstvenim radom a bio i športski djelatnik.

¹² Arhiv Kolar, Ovjereni presnimak svjedodžbe o drugom državnom ispitu broj broj zapisnika 97 Urudžbenog zapisnika 97 od 24. listopada 1921.

¹³ Dragutin Čupović (Rajič, 1856. - Zagreb, 1927.). Pravo studirao u Beču, Berlinu i Budimpešti. Od 1894. na zagrebačkom Pravnom fakultetu predavao građansko parnično i izvanparnično pravo i pisao o ustrojstvu pravosuđa.

¹⁴ Ernest Miler (Pakrac, 1870 - Zagreb 1928.). Predavao od 1906. kao profesor kriminologije na Pravnom fakultetu u Zagrebu te je i osnivač sociološke katedre, prve takve vrsti u Austro-Ugarskoj Monarhiji.

¹⁵ Milorad Stražnický (Križevci, 1879. - Rijeka, 1958.). predavao na Pravnom fakultetu pomorsko, trgovačko i mjenično pravo. Bio član suda u Den Haagu. Od 1929. u diplomatskoj službi Kraljevine Jugoslavije.

¹⁶ Arhiv Kolar, Ovjerena svjedodžba o trećem državnom ispitu od 14. ožujka 1924. prema ispitnom zapisniku broj 14 i urudžbenom zapisniku br. 14 od 1925. a ovjeren 1942. od Nade Kokot.

¹⁷ Vinko Krišković (Senj, 1861.- Zürich, 1962). Predavao upravno pravo na Pravnom fakultetu u Zagrebu. Zastupnik u Hrvatskom saboru te podban 1917-1918. Anglist i prevodilac Shakespearea. Pisao o kućnim zadrugama. Nakon ujedinjenja sa Srbijom odmah maknut iz vlade.

¹⁸ Stjepan Posilović (Ivanić Grad, 1850. - Zagreb 1929.). Vijećnik Stola sedmorice i autor brojnih zakona. Stručnjak za austrijske građanske zakone.

¹⁹ Juraj Vrbanić (Zagreb, 1859. - Zagreb, 1929.). pravnik i ekonomist. Bio više godina ravnatelj Prve hrvatske štedionice. Od 1910. zagrebački gradski zastupnik. Stručnjak za financije.

²⁰ Milorad Cuculić Bitorajski (Zagreb, 1851. - Zagreb, 1939.), pravnik i stručnjak za zadružno pravo. Studirao je u Zagrebu i Grazu, i vodio odjeljenje za gospodarstvo u Zemaljskoj vladi, a 1910. bio je veliki župan Zagrebačke županije. Bio urednik lista *Općinar od 1886 do 1910.* (Anto Lešić, *Hrvatski biografski leksikon*, sv. 2, Zagreb 1989., str. 751).

²¹ Arhiv Kolar, Ovjerena svjedodžba državnog ispita od 13. veljače 1925. s dovoljnim uspjehom, prema ispitnom zapisniku br. 14 od 1925. i Urudžbenom zapisniku br. 14. .

s dominacijom Srba. Jako se je pazilo koga se uzima u državnu službu, a do tada su već otpušteni mnogi suci i pravnici iz državne uprave koji su morali potražiti zaposlenje u privredi ili u politici.

PRVO ZAPOSŁJAVANJE KAO SUDSKI PRIPRAVNIK NA KOTARSKOM SUDU U ĐURĐEVCU OD 22. LIPNJA 1925. DO 7. TRAVNJA 1926.

U vrijeme kada je Vinko Kolar završio Pravni fakultet odredbe Vidovdanskog ustava još nisu provedene u cijelosti, a zakonodavstvo za cijelu zemlju bilo je potpuno unificirano tek poslije 1929. godine. Ipak mnoge reforme su započete. Na području Hrvatske Banski stol u Zagrebu se zamjenjuje Pokrajinskim odjeljenjem Ministarstva pravde, ali je imenovanje sudaca još uvijek potvrđivao predsjednik Banskog stola u Zagrebu Slavoljub Sova, dakako u sporazumu sa predstavnikom Pokrajinskog odjeljenja.²²

Vinko Kolar završio je Pravni fakultet u četiri godine i stekao status svršenog pravnika, te je mislio da će se lagano zaposliti kao pravnik koji je završio fakultet po novom programu. No nije bilo tako. Iako je to bilo vrijeme kada je većina dotadanih državnih činovnika u Hrvatskoj bila ili umirovljena, ili premještena u druge krajeve nove države, država je nastojala štedjeti na državnim činovnicima i ustanovama u prečanskim krajevima. Već ranije državni činovnici u Bosni i Hercegovini koji su se tamo namjestili poslije 1879. morali su napustiti svoja radna mjesta te se vratiti u Hrvatsku. To je zahvatilo i Kolarovog ujaka prof. Viktora Pogačnika, iako je isti kao prijatelj franjevca fra Didaka Martića podržavao stvaranje jugoslavenske države. Pogačnik se kao povjerenik za socijalnu politiku u Bosni i Hercegovini, zaslužan za zbrinjavanje gladne djece iz Hercegovine u sjevernoj Hrvatskoj, nastanio u svom rodnom Đurđevcu zajedno sa suprugom Ankom Basariček, svršenom učiteljicom, i punicom Amalijom Basariček. Tu je život bio jeftiniji nego u Zagrebu. Pogačnik je održavao mnoge veze s franjevcima ali i političarima u Bosni, pa je umjesto da se veže uz Radićevu stranku posao disident koji je stalno nešto dogovarao s radikalima i bio jedno vrijeme na čelu Jugoslavenske narodne stranke što mu je stvorilo negativan imidž među podravskim seljačkim pukom. Viktor Pogačnik kupio je lijepu kuću u blizini željeznice stanice Mlin-Đurđevac. Često je k njima dolazio dr. Đuro Basariček, tajnik Narodne zaštite kojoj je na čelu bio dr. Josip Šilović, profesor krivičnog prava na Pravnom fakultetu u Zagrebu. Bilo je to vrijeme kada se je priželjkivao mir u državi radi uspostavljanja boljih veza s inozemstvom, pa je sve to stvorilo raspoloženje u kojem je Vinko Kolar mogao proći kao mladi perspektivni pravnik, utoliko više što se znalo da nije htio biti školovan za katoličkog svećenika. Na parlamentarnim izborima 8. veljače 1925. Hrvatska republikanska seljačka stranka dobila je najviše glasova u Hrvatskoj i Slavoniji, a u Bjelovarsko-križevačkoj županiji glasalo je za Hrvatsku seljačku republikansku stranku od 80.463 glasača čak 64.959 te u parlament ušli Stjepan Uroić, Stjepan Kukelj, Miško Račan, dr. Benjamin Šuperina, Franjo Rafaj, Ivan Kraljić i Josip Čizmeković, a od Pribićevičeve Samostalne demokratska stranke Većeslav Wilder.²³ Komunistička stranka bila je zabranjena Obznanom i nije učestvovala na izborima. Opasnost pojačanih nemira u državi izbjegnuta je izjavom Pavla Radića u ožujku 1925. o Radićevom priznanju monarhije i Ustava te preimenovanje Hrvatske republikanske seljačke stranke u Hrvatsku seljačku stranku, koji naziv je stranka zadržala čitavo vrijeme svog djelovanja u Kraljevini Jugoslaviji.

Za vrijeme studiranja Vinko Kolar prebolio je upalu pluća i nije nikada bio sposoban za vojnu službu. Nije morao odslužiti vojni rok kao ostali njegove kolege i nije bio izvrgnut srbizaciji kroz koju su prošli vojnici. Viktor Pogačnik je vidio nevolje krnje obitelji svoje sestre Marije Kolar, te se založio kod svojih prijatelja da se Vinko Kolar primi za pripravnika na Kotarskom sudu u Đurđevcu. Vinko Kolar imenovan je 22. svibnja 1925. odlukom zamjenika upravitelja Odjelenja ministarstva pravde u Zagrebu Carevića pod br. 13916, za privremenog sudskog prislušnika na Kotarskom sudu u Đurđevcu u 9 grupi prve kategorije s plaćom od 60% položajne plaće od 1860 dinara na osnovnu plaću od 3.600 dinara i

²² *Almanah Kraljevine SHS 1921-1922*, Zagreb 1922., Sudbeno ustrojstvo I-9-12.

²³ Rudolf HORVAT; *Hrvatska na mučilištu*. Izd. Školske knjige, reprint, Zagreb 2002., str. 231.

stanarinom od 1350 dinara godišnje.²⁴ U službu je nastupio 22. lipnja 1925. položivši istog dana i prisegu kralju Aleksandru Karađorđeviću pred predstojnikom Kotarskog suda u Đurđevcu.²⁵

Kolarova plaća znatno je poboljšala financijsko stanje majke Marije. Vinkova sestra Darinka se u međuvremenu udala za nezaposlenog postolara Vinka Hollera i odmah se je rodila kćerka Josipa (zvana Pepa), a kasnije Tomo te 1935. Ivan. Otvaranje Batine trgovine u Đurđevcu i Virju stvorilo je veliku nezaposlenost kod obrtničkog postolarskog kadra i Vinko Holler, i sam dijete mnogobrojne obitelji, je također pao na teret Kolarove obitelji. Odnosi su iz dana u dan bili sve gori i Holler je napustio Đurđevac i otišao u Zagreb, što je uzrokovalo tešku depresiju kod njegove žene i njezino udomljenje u bolnici. Brigu o djeci morale su preuzeti Marija Kolar i njena druga kćerka učiteljica Ljubica koja je završila učiteljsku školu kod časnih sestara sv. Vinka u Zagrebu. Ljubica se radi Darinkine djece vratila u Đurđevac gdje je u đurđevačkoj okolici, poglavito u Budrovcu provela gotovo čitav radni vijek. Život s tako socijalno ugroženom obitelji u trošnoj kući nije bio dobar i često su se izmjenjivale neprikladne riječi.

Iako je Vinko Kolar bio Đurđevčanin, a Kotarski sud je postojao još od 1886. godine, došao je do spoznaje da mora napustiti rodni kraj. No upravo na ovom sudu Vinko Kolar se je upoznao s poslovima gruntovnice i imovinsko-pravnim odnosima ljudi ovog kraja, te mu je imovinska problematika i nasljedno pravo bila posebna specijalnost. Kotarski sud u Đurđevcu je nedavno ukinut i podređen koprivničkom sudu ali je gruntovnica očuvala sve svoje vrijedne materijale, koji su zbog uništenosti spisa kotara i općine najdragocjeniji materijal sudskih fondova danas važnih za pisanje povijesti Đurđevca.

Ne začuđuje da je Vinko Kolar već krajem 1925. podnio molbu Sudbenom stolu u Bjelovaru da ga se tamo primi za praksu.²⁶ Ovaj sud je molbom s potpisom upravitelja Pobora prosljedio molbu Odjelenju Ministarstva pravde u Zagrebu koje je u suglasnosti s Banskim stolom u likvidaciji izdalo rješenje da se Vinko Kolar, prislušnik kod Kotarskog suda u Đurđevcu radi nastavka stjecanja prakse, dodjeljuje Sudbenom stolu u Bjelovaru. Sudbeni stol u Bjelovaru zamolio je preko svog predsjednika Curića 24. ožujka 1926. da se ta odluka što prije realizira potvrdivši da je Vinko Kolar 20. travnja 1926. nastupio u službu u Bjelovaru, a Slavoljub Sova je u ime predsjedništva Banskog stola u Zagrebu 8. marta 1926. zatražio da se odluka provede i evidentira u službeničkom listu.²⁷ Predsjednik Kotarskog suda u Đurđevcu Josip Sivoš upisao je 13. travnja prestanak službe Vinku Kolaru nadopisavši na dopis da je Vinko Kolar obavljao revno i savjesno svoje dužnosti na Kotarskom sudu u Đurđevcu. Josip Sivoš pripadao je uglednoj đurđevačkoj obrtničkoj obitelji čiji član je još 1851. bio pripadnik Rusanovog dobrovoljačkog kazališta u Virju. Josip Sivoš imenovan je 1909. za pripravnika na Kotarskom sudu u Đurđevcu, a od 1932. bio je predstojnik Kotarskog suda u Koprivnici. Bio je sklon Vinku Kolaru u više navrata. Josip Sivoš podržavao je vladu u Beogradu, te je učestvovao u radu komisije za sanaciju malih banaka u Podravini kao revizor. Za vrijeme Nezavisne države Hrvatske bio je tretiran kao politički negativac, ali je preživio a njegova supruga je dugo godina živjela u Koprivnici gdje je i umrla. Kćeri Nada i Zlata bile su profesorice, pa su poslije Drugoga svjetskog rata radile na koprivničkoj gimnaziji. Zlata je ostala u sjećanju koprivničkih učenika kao dobra organizatorica društvenih aktivnosti, kao što je majka, koja je imala pažnje vrijedan sopran, bila poznata po svojim javnim pjevačkim istupima na koncertima i zabavama.

U međuvremenu je država tijekom 1926. i 1927. posegnula za zatvaranjem brojnih škola, osobito gimnazija u Hrvatskoj, opravdavajući to potrebom državne štednje. No ta reforma i prestrukturiranje škola imalo je političke uzroke. Koprivničanci su uspjeli spasiti svoju gimnaziju u dva navrata, i tu je određenu ulogu imao Matija Peršić predvođeci 1929. posebnu delegaciju Koprivnice u Beograd. Treba

²⁴ Arhiv Kolar, Rješenje Odjelenja Ministarstva pravde u Zagrebu br. 12015 od 22. svibnja 1925. i otpis Kotarskog suda u Đurđevcu br. 59 prs 1925. od 22. lipnja 1925 (ovjerovljeni prijepis).

²⁵ Arhiv Kolar, Ovjereni prijepis obavijesti Kotarskog suda u Đurđevcu br. 59 Prs 1925.

²⁶ Molba je zaprimljena kod Odjelenja Ministarstva pravde pod br. 1408 prs I 1925. 155, a rješavana i pod signaturom 1598 prs II od 1925/155 kod Banskog stola (Arhiva Kolar, prijepis).

²⁷ Arhiv Kolar, ovdje su na jednom dokumentu zabilježene prepiske Banskog stola, Kotarskog suda u Đurđevcu i Sudbenog stola u Bjelovaru

uočiti da su direktori na gimnaziji bili u pravilu režimski ljudi, uglavnom radikali iz Dalmacije. Vlast je osobito udarila na ustanove koje su se nazivale hrvatskima. Mnoge su hrvatski naziv u naslovu promijenile u jugoslavenski a počelo se pisati i ekavicom kako bi se stvorio jedan srpsko-hrvatski jezik, ali se je to napustilo nakon nekog vremena. Politički nepodobni državni činovnici premješteni su krševite i siromašne krajeve nove države, gdje nisu imali nikoga poznatog i gdje su ti ljudi bili asimilirani od naroda druge vjere i nacionalnosti. Neki su i izmijenili mišljenje a godinama izolirani izgubili su i vjeru i nacionalnost te se stopili s novom sredinom. Tek od 1925. počela je djelovati radiostanica u Zagrebu, ali je njen domet bio mali, a i davala je program svega nekoliko sati dnevno. Telefonske veze bile su kontrolirane od poštanskih službenika i tako su društvene veze istomišljenika slabile i polako nestajale.

Banski stol u Zagrebu, iako stara ustanova, prestrukturiran je polagano u Pokrajinsko odjeljenje za pravosuđe Ministarstva pravde u Beogradu, a dr. Slavoljub Sova predsjednik Banskog stola i očito član Demokratske stranke, potpisuje dekrete (imenovanja) sudaca na kotarskim sudovima u Koprivnici i Đurđevcu, te Okružnom stolu (Sudbeni stol) u Bjelovaru. No zbog pozivanja da su sudovi ustanove koje promoviraju pravdu i imaju znatnog utjecaja na funkcioniranje sistema, sudovi se ne ukidaju a suci u vansudskim komisijama obično zastupaju zakon. Restrikcije su zahvatile učiteljske škole i gimnazije u Hrvatskoj, a sastav i rad pravosudnih organa se kontrolira i povremeno selekcioniraju pojedini suci koje ocjenjuje posebna komisija. Suci su imali veliku ulogu u rješavanju materijalnih pitanja nakon smrti vlasnika posjeda, u vrijeme provođenja agrarne reforme i likvidacije veleposjeda, ali i prilikom općinskih, županijskih odnosno oblasnih i parlamentarnih izbora jer su pazili na izborne kutije, što zapalo i Vinka Kolaru 1927. u Koprivnici kada je Hrvatska seljačka stranka bila najveća izborna pobjednica na području Podravine.

VINKO KOLAR RADI KAO PRIPRAVNIK NA SUDBENOM STOLU U BJELOVARU OD 20. IV. 1926. DO 24. TRAVNJA 1927. GODINE

Primanje u državnu službu bilo je u tom vremenu veliki zgoditak, jer je država, koja je poslovala na osnovu dvanaestina sve do 1930. nastojala smanjiti broj činovnika u Hrvatskoj pa su se zatvarali mnogi uredi i škole. Ulazak u državnu službu i napredovanje bilo je podložno svakogodišnjoj kontroli i ocjenjivanju, i iako su suci po čl. 109 Vidovdanskog ustava bili nezavisni i manje selekcionirani, u stvarnosti su kroz imenovanja odnosno napredovanja vodeći političari imali mogućnost postavljanja svojih ljudi. Napredovati u državnoj službi mogli su samo oni koje su pohvalili predsjednici sudova. Iz očuvanih prijepisa na osnovu originala potvrđenih 1953. od predsjednice Kotarskog suda u Koprivnici Nade Kokot može se rekonstruirati zaposlenje pravnik Vinka Kolaru do mirovine.²⁸ Iz spisa br. 4638 kod Sudbenog stola u Bjelovaru, koji je bio nadležan za šire područje, pa je vodio i registar privrednih dioničkih, inokosnih i zadružnih poduzeća što koji materijal su uglavnom koristili bilježnici, vidi se da je Vinko Kolar podnio krajem 1925. molbu radi nastavka sudbene prakse kod tog suda.²⁹ Slijedilo je dopisivanje između tri suda to jest Kotarskog u Đurđevcu pa Sudbenog stola u Bjelovaru i predsjedništva Banskog stola u Zagrebu o Kolarovoj molbi te je nakon pozitivne odluke predstojnik Sudbenog stola u Bjelovaru zatražio 14. ožujka 1926. da se Vinko Kolar što prije razriješi dužnosti od rada na kotarskom sudu u Đurđevcu i da ga se uputi u Bjelovar. Isto takva požurnica dostavljena i Vinku Kolaru uz pridodano priznanje za dobro vršenje službe u Đurđevcu što je potpisao Josip Sivoš.

Iz razmjene dopisa o napredovanju vidljivo je kako je teško bilo postići karijeru u sudstvu i udovoljiti svim propisima na sudskim ispitima, ali i pažnji političara da im sudstvo bude vezano uz vlast. Dopisivanje između Sudbenog stola u Bjelovaru, Kotarskog suda u Đurđevcu te pokrajinskog odjeljenja

²⁸ Potvrđeni prijepisi nalaze se u obiteljskoj arhivi dr. Mire Kolar. Nada Kokot bila je prvi ženski sudac u Koprivnici i opravdala je svojim savjesnim radom i znanjem učestvovanje žena u pravosuđu.

²⁹ Arhiv Kolar, Predsjedništvo Banskog stola u Zagrebu br. 25 prs 1925. i komuniciranje između predsjedništva Sudbenog stola u Bjelovaru, predstojništva Kotarskog suda u Đurđevcu i Odjeljenja Ministarstva pravde u Zagrebu kao nasljednika Banskog stola. (kopija).

Ministarstva pravde kao nasljednika Banskog stola tražilo je provjeru ponašanja Vinka Kolara i vjerojatno je u taj postupak bilo umiješan i dr. Đuro Basariček a možda i neki drugi političari.

Gotovo pola godine trajala je prepiska između Banskog stola, Sudbenog stola u Bjelovaru i Kotarskog suda u Đurđevcu dok se svi nisu složili da Vinko Kolar nastavi praksu kod Sudbenog stola u Bjelovaru. Inicijativa je došla od Vinka Kolara pod br. 504 prs. II. 1925. Upravitelj Banskog stola Pobor zaprimio je molbu predsjedništva Sudbenog stola u Bjelovaru te je pod br 14 prs 1925. Vinko Kolar obaviješten da je Banski stol zaprimio molbu za daljim usavršavanjem kod Sudbenog stola u Bjelovaru još krajem 1925. Požurnicom Sudbenog stola u Bjelovaru Odjeljenje Ministarstva pravde u Zagrebu br. 4638. je zamolilo Banski stol da se Vinku Kolaru omogući nastavak sudbene prakse na Sudbenom stolu u Bjelovaru. Ovaj zahtjev nosi datum od 4. ožujka 1926. da bi onda odobrenje usvojilo Odjeljenje ministarstva pravde u Zagrebu pod br. 4748, kao i predsjedništva svih nadležnih sudova (Banskog, Sudbenog i Kotarskog suda u Đurđevcu). Tek tada je nakon pristiglog odobrenja Predsjedništvo Sudbenog stola u Bjelovaru obavijestilo predsjedništvo Kotarskog suda u Đurđevcu 13. ožujka 1926. da 7. travnja 1926. Vinko Kolar treba nastupiti službu u Okružnom sudu u Bjelovaru radi usavršavanja.³⁰

Predstojnik Sudbenog stola u Bjelovaru Curić potvrdio je da je Vinko Kolar 20. travnja 1926. nastupio službu kod Sudbenog stola u Bjelovaru.³¹ No i ovdje je Vinko Kolar uvidio da nije sve u redu. Osjećalo se da je Bjelovar bio dugo desetljeća vojnički grad, a njegovi stanovnici bili su raznolikiji i po vjeri i po političko uvjerenju od onih u Đurđevcu gdje su gotovo svi bili katolici.³² Vinko Kolar se nikada nije izjašnjavao o vjeri, ali nije bio ni ljevičar, komunist. Zbog njegove biografije vjerojatno ga partijski ljudi nisu ni pitali želi li ući u Komunističku partiju. Često je morao putovati u Đurđevac k majci, koja je ovisila o njegovom novcu, a željeznička veza preko Kloštra Podravskog ili Križevaca je bila slaba i neredovita jer Jugoslavenske željeznice nisu raspolagale s dovoljnim brojem putničkih vagona. Put od Bjelovara do Đurđevca je bio dugotrajan i mukotrpan. Vojnička cesta izgrađena u doba Vojne krajine preko Bilogore za potrebe Đurđevačke pukovnije nije godinama uređivana, a autobusi još nisu postali uobičajeno sredstvo povezivanja mjesta izvan željezničke mreže. Zagreb je tek 1928. počeo uvoditi autobusne linije za vezu sa okolnim mjestima u Zagrebačkoj županiji.

U Bjelovaru je Vinko Kolar spoznao kako političke borbe i sukobljavanja mogu biti opasna te ih se klonio. No 14 odvjetnika koliko ih je djelovalo u Bjelovaru razvlačili su sudske procese u nedogled. U svakom slučaju bilo je mnogo teže raditi na sudu u Bjelovaru nego u Đurđevcu gdje su djelovala samo tri odvjetnika dr. Josip Beganić, dr. Iso Lichtenberger i dr. Petar Majer.³³ Odvjetnici u Bjelovaru bili su dr. Pero Belobrč, dr. Stevan Bubić, Miško Derkos, dr. Fabek, dr. Makso Fuchs, Pajo Gabaj, dr. Hinko Gottlieb, dr. Pavao Habdija, dr. Jakov Hernstein, dr. Lazo Kovačević, dr. Ivan Lebović, dr. Milan Perić, dr. Luka Šoški i dr. Ivan Winter, i gotovo svi su bili poznati po političkom angažmanu, a osobito dr. Ivan Winter koji se vezao uz Radićevu stranku. Sve to, a osobito skupoća života uz sukobljavanje sela i grada potaknuli su Vinka Kolara da što prije položi stručni ispit i da se time osamostali za sudsku službu kao sudac. Međutim i za polaganje sudskog ispita trebalo je dobiti dozvolu. Bio je to način na koji je vlada selekcionirala nepoželjne kadrove u sudstvu.

Vinko Kolar je dobio dozvolu za polaganje sudskog ispita od Banskog stola u Zagrebu rješenjem br. 27892 od 10. prosinca 1926. godine. Pismeni dio ispita polagao je 11. i 12. veljače 1927., a 14. veljače i usmeni dio, položivši sve sa dobrim uspjehom. Već 16. veljače 1927. pred predsjednikom Banskog stola Slavoljubom Sovom položio je Kolar i sudsku prisegu, i time dobio zvanje sudskog pristava. Bio

³⁰ Ova je molba pokrenuta od predsjedništva Sudbenog stola u Bjelovaru prošla ja odobrenje predsjedništva Banskog stola u Zagrebu, Sudbenog stola u Bjelovaru i Kotarskog suda u Đurđevcu s time da je konačnu odluku donijelo Odjeljenje Ministarstva pravde u Zagrebu i zatražilo provedbu odluke. (Arhiv Kolar, Prijepis molbe i rješenje pod br. Banski stol, 12 prs 1925).

³¹ Arhiva Kolar, Predsjedništvo Sudbenog stola br. 784 prs. II. 997/26.

³² Željko KARAUULA, *Moderna povijest Bjelovara 1871-2010*, Bjelovar - Zagreb, 2012.

³³ Monografija Željko Karaula, Željko Holjevac i Hrvoje Petrić, *Povijest Bjelovara, naseljavanje, vojna uprava, slobodni grad*, Izd. Narodne knjižnice Bjelovar, , Bjelovar 2013.

je osposobljen za vršenje samostalne sudske službe koje rješenje mu je izdao dr. Josip Pahor iz tajništva Banskog stola.³⁴

Nakon ovog ispita Vinko Kolar trebao je odrediti kuda dalje. Čini se da nije imao prevelikih ambicija. Želio je ostati u rodnom kraju, a tu su mu na raspolaganju stajali samo kotarski sud u Đurđevcu koji je tada imao 6.603 stanovnika, kotarski sud u Bjelovaru koji je tada imao 7859 stanovnika te Koprivnica koja je imala 8.906 stanovnika i kotarski sud.³⁵ Sva ta mjesta su po Vidovdanskom ustavu pripala Osječkoj oblasti koja je trebala zamijeniti Bjelovarsko-križevačku i Virovitičku županiju. Kolar se odlučio za Koprivnicu. Iako je Koprivnica mnogo izgubila slabljenjem željezničkih veza s Mađarskom poslije 1918. ležeci na području gdje se investicije u industriju nisu odobravale, ono što je Koprivnica do tada imala stvaralo je privid blagostanja. Bila je razvijena trgovina i industrija, a i sajmovi pa se Kolaru Koprivnica činila kao lijepi dobro uređeni gradić. Raznolikost stanovništva po vjeri nije ga smetala a sam nije bio praktični vjernik i nikada nije govorio o vjeri. Stoga ne iznenađuje da je Vinko Kolar podnio molbu za premještaj u Koprivnicu i zatražio imenovanje sucem na tamošnjem Kotarskom sudu.

VINKO KOLAR SUDAC NA KOTARSKOM SUDU U KOPRIVNICI OD 25. TRAVNJA 1927. DO 1. OŽUJKA 1933.

Ministar pravde u Beogradu, radikal dr. Milan Srškić rješenjem br. 71.456 od 22. ožujka 1927. donio je rješenje o premještanju sudskog pristava Vinka Kolara u Koprivnicu po potrebi službe, s plaćom od 4.600 dinara i položajnom plaćom od 5.400 dinara, te godišnjom stanarinom od 1460 dinara o čemu je 9. travnja 1927. godine upravitelj Banskog stola u Zagrebu Virag Drašković obavijestio Vinka Kolara.³⁶ U službu je Kolar trebao nastupiti najkasnije 23. travnja, a da je to i učinjeno potvrdio je predstojnik Kotarskog suda u Koprivnici Josip Sivoš.³⁷ Naime nakon izbora za oblasne skupštine 23. siječnja 1927. trebalo je u rujnu iste godine provesti i nove parlamentarne izbore. Budući da je dugogodišnji predsjednik beogradske vlade Nikola Pašić umro 1926. mnogi su se nadali da će se promijeniti i odnos Beograda prema oblastima, i da će se društvena klima u zemlji smiriti. Nakon izbora za oblasne skupštine u kojima je Hrvatska seljačka stranka imala većinu, Stjepan Radić je osmislio program njihovog rada na onim područjima koja su pripadala oblastima. Trebalo je prirediti i parlamentarne izbore i kontrolirati ishod izbora u rujnu 1927. godine. Radić je mislio da će ulaskom u parlament s velikim brojem članova svoje stranke promijeniti političku i gospodarsku klimu. U oblasnu skupštinu Osječke oblasti pod koju je tada potpadao i kotar Đurđevac, Koprivnica i Bjelovar, u siječnju 1927. izabrani su Valent Milek iz Virja, Franjo Torbašinović iz Kloštra, Milan Solinger iz Pitomače, prof. Viktor Pogačnik iz Đurđevca i Franjo Novaković iz Molva. U Koprivnici je izabran u spomenutu skupštinu stolar Pavao Jakopić koji je imao svoju radnju u Basaričekovoj ulici, a iz koprivničkog izbornog kotara u oblasnu skupštinu ušli su Pavao Gaži iz Hlebina, Petar Grahovac iz Novigrada Podravskog i Andrija Plavec iz Torčeca. Pogačnik nije dugo izdržao u Osječkoj oblasnoj skupštini jer je za oduke koje je skupština izradila bilo nemoguće dobiti potvrdu nadležnih ministarstava u Beogradu. Povukao se zadržavši mogućnost rada u okviru Jugoslavenske narodne stranke do 1935. godine. Naime Pogčanik je poput mostarskog Didaka mislio da je Jugoslavenska zajednica bolja od talijanskih, bugarskih, mađarskih i drugih prisezanja a njegova aktivnost i rad nije ni do danas dovoljno proučen. Članovi Hrvatske seljačke stranke bili su mu protivnici, a nakon što je u Farkašiću dogovoren narodni sporazum za izbore potpuno je zanemario politiku. No bio je društven i imao je mnogo prijatelja među političarima, pa se i založio nekoliko puta za svog nećaka i svoje kumče.

³⁴ Arhiv Kolar, Banski stol u Zagrebu, Dekret o osposobljenju za sudstvo br. 400-27. V. 142-26. - Zakletva 4130 od 16. veljače 1927. Kopija.

³⁵ Almanah 1921, II-10, str. 372 i 374 i 375. prema Prethodni rezultati popisa stanovništva god 1920.

³⁶ Arhiv Kolar.

³⁷ Arhiv Kolar, Odluka Banskog stola br. 8360 od 9. IV. 1927. i dopis predstojnika Kotarskog suda u Koprivnici da je Vinko Kolar nastupio službu u Koprivnici 25. travnja 1937.

Predstojnik Sudbenog stola u Bjelovaru Curić obavijestio je o premještanju Vinka Kolara tek 22. travnja 1927. zatraživši da sudske zapisnike i spise na kojima je radio preda dru Tripoviću, ispitanom prislušniku kod Sudbenog stola u Bjelovaru, ali je iskazao zadovoljstvo i priznanje marljivom i savjesnom dotadašnjem radu Vinka Kolara u Bjelovaru.³⁸

U vrijeme dolaska Vinka Kolara u Koprivnicu Koprivnica je bila miran grad ali su blizina Mađarske i kopnene veze s Prekodravljem utjecali na njen politički razvoj. Željeznička veza s Mađarskom bila je strogo kontrolirana i ne baš jaka. Pored trgovine i industrije koju su u svojim rukama držali uglavnom marljivi Židovi domaće stanovništvo bavilo se poljoprivredom, vinogradarstvom i stočarstvom a bila je razvijena i prodaja jaja Vajdi iz Čakovca. Glavna državna veza sa srednjom Europom nije išla preko Koprivnice već preko Maribora ili Subotice odnosno Horgoša. Tvornica kemijskog gnojiva Danica kao i Tvornica ulja još su radile, ali se osjećalo njihovo propadanje gubitkom tržišta u Mađarskoj. To su osjećali i mnogi židovski trgovci koji su počeli iseljavati prema Zagrebu i Rijeci. Međutim u gradu se pojačava broj vojnika na odsluženju vojnog roka, pa neki po isteku istog i ostaju ovdje baveći se sladoledarstvom ili slastičarstvom i proizvodnjom soda vode koja se koristila kod pravljenja špricera i trošenja vina iz vinograda koje je imao svaki koprivnički obrtnik. Preko Koprivnice je išla i najbrža veza sa Varaždinom i Ludbregom te Međimurjem koje je od Badnjaka 1918. pripalo Kraljevstvu Srba, Hrvata i Slovenaca, pa se upravo u Koprivnici formirao neke vrsti kontaktni centar za razne poslove na čitavom području. Bilo je tu i raznih sumnjivih poslova pa su u gradu bile stacionirane i jake policijske snage koje su s graničnom vojskom kontrolirale granicu. Koprivnica ima i razvijene uslužne djelatnosti »Hotel k caru« gdje su se sklapali veći poslovi, ali i brojne gostionice gdje se čekalo na odlazak vlaka ili se zabavljalo uz pjesmu i svirku. Centar grada su gotovo posve preuzeli Židovi, dok su se domaći obrtnici i trgovci povukli na područje Leništa gdje se smjestilo i novo sajmište ili na područje Banovca i Duge ulice gdje je roba bila jeftinija. Centar je izgledao posve srednjoeuropski a periferija podravski, seoski. Agrarna reforma zahvatila je samo posjede baruna Pavla Raucha i Draškovića u okolici Ludbrega, pa taj problem nije bio jako aktualan u Koprivnici pogotovo što je posjed Inkey već gotovo propao lošom politikom vlasnika Mirka Inkeya. No usitnjenost posjeda do koje je došlo nasljeđivanjem zakompliciralo je poslove na gruntovnici i svakovrsne žalbe i procesi oko zemlje ili nasljedstva bili su najvažniji problem nekih obitelji. O komasaciji tada još nitko nije govorio.

Iako je Vinko Kolar došao u Koprivnicu deset godina nakon Prvoga svjetskog rata na području Koprivnice još uvijek nije bilo ni pravog reda, kako zbog graničnog položaja tako i zbog burnog stranačkog života nove države, naslijeđenog od prije 1918. godine.³⁹ Hrvatska seljačka stranka odrekla se republikanstva, izgubivši time dio članstva, ali je još uvijek bila najjača stranka u Podravini. U Podravini je bilo od davnine dosta pravaša. Na parlamentarnim izborima 1927. godine Hrvatski blok Stranke prava dobiva u Koprivnici 20 a u Đurđevcu 12% glasova.⁴⁰ Politički emigranti iz Hrvatske u Mađarskoj na čelu s Ivicom Frankom i Ivanom Perčevićem sve su se više međusobno povezivali, te je ova skupina na čelu s emigrantima u Beču nastojala organizirati negdje uz Dravu pa se takvo mjesto našlo u Janka Puszi kao ustaško domobranski centar. Gustav Perčec, suradnik Ante Pavelića je imao je posjed kod Ferdinandovca i rukovodio diverzantskim akcijama u Hrvatskoj.⁴¹ Suha međudržavna granica preko Prekodravlja omogućila je djelovanje ustaša i emigranata i Ignaz Domitrović iz Ferdinandovca je zbog organiziranja neuspjele akcije miniranja vlaka koja je odvozila 1931. poklonstvenu delegaciju nekih članova HSS-a u Beograd bio osuđen na 15 godina robije.⁴² Akcije ustaša iz Janka Pusze destabilizirale u čitavo granično područje koprivničkog i đurđevačkog kotara. Situacija se je zaoštrila 1932.

³⁸ Arhiv Kolar, obavijest predstojnika Sudbenog stola u Bjelovaru Carića Vinku Kolaru da je premješten u Koprivnicu br. 755/ prs. II 97-1927. i potvrda dr. Josipa Sivoša kao predstojnika Kotarskog suda u Koprivnici br. 39 prs da je primio ovu odluku, te dopis upravitelja ministarstva pravda u Zagrebu Viraga od 9. travnja 1927. da Predsjedništvo Banskog stola treba to evidentirati.

³⁹ Vladimir ŠADEK, *Političke stranke u Podravini 1918.-1941.*, Izd. Meridijani, Koprivnica 2009.

⁴⁰ V. ŠADEK, *Ustaše*, n.dj., 20.

⁴¹ Željko KRUŠELJ, *U žrvnju državnog terora i ustaškog terorizma*, Koprivnica 2001, str. 19-25.

⁴² Vladimir ŠADEK, *Ustaše i Janka Pusza*, Izd. Društva za povjesnicu i starinu, Molve 2012., str. 27.

kada se broj ustaških emigranata u Janka Puszti povećao na 32, te se u tom kolu našli i Mijo Bzik, Martin Nemeć i Ivan Rajić. Prilikom istrage o djelatnosti ustaša u koprivničkoj i đurđevačkoj Podravini vlasti su došle do spoznaje o upletenosti i nekih vodećih ljudi Hrvatske seljačke stranke u antidržavnu djelatnost. Na temelju iskaza Janka Varge iz Otočke bivši gradonačelnik Koprivnice Ivan Kraljić osuđen je 1934. na 8 godina a Stjepan Prvčić na dvije godine robije.⁴³ Na čelo grada dolazi dr. Vladimir Malanćec, odnosno dr. Branko Švarc, obojica odvjetnici, koji su iz blizine pratili zbivanja na sudu. Osim toga prema izjavi ustaše Martina Nemeca neke veze koprivničkih i ferdinandovačkih ustaša išle su preko zaposlenika u Mjenjačnici brašna Matije Peršića u Varaždinskoj ulici 9 (danas Ante Starčevića) u Koprivnici, jer se brašno u tu trgovinu dopremalo Pankarićevom konjskom zapregom iz virovskog mlina, čiji je vlasnik bio tast Vinka Kolar Matija Peršić. No Peršić nije imao veze s ustašama. On je čak bio gradski zastupnik u Koprivnici, imenovan od kralja Aleksandra nakon uspostave diktature uživajući status pouzdanog podanika nove države i predsjednik mlinarske sekcije u Savezu hrvatskih obrtnika.⁴⁴ Poslije 1934. kad je izvršen atentat na kralja u Marseillu, ustaška djelatnost na koprivničkom području zamire, ali je dio stanovništva i dalje bio jako ispolitiziran, i neprijateljski raspoložen prema vladi na svim razinama, koja im za vrijeme velike svjetske krize 1931. do 1934. nije pomogla pa se takvo raspoloženje odrazilo na ponašanje stanovništva u određenim vremenskim razdobljima sve do 1941. godine. Izvozom poljoprivrednih proizvoda u Treći Reich veliki su se poljoprivrednici Vojvodine i Slavonije i sjeverne Srbije uspjeli izvuci iz dugova, što se nije dogodilo u Podravini koja je bila zemlja maloposjednika i malostočara te je dugove uspjela otplatiti tek za Banovine Hrvatske.⁴⁵ Zabilježeno je, da su ustaše 1932. planirale atentat i na prof. Viktora Pogačnika koji je 1927. bio zastupnik u Osječkoj oblasnoj skupštini, a u 1931. i 1932. i ministar šuma i ruda. Atentat je planiran i na Tomu Jalžabetića.⁴⁶ Sve je to posljedica nezadovoljstva stanovništva politikom Beograda koji je sve narode htio pretvoriti u Jugoslavene kao građane jedinstvene Jugoslavije a zapravo Velike Srbije. Veliko uznemirenje izazvala je u Koprivnici eksplozija bombe na željezničkoj stanici 30. srpnja 1933.⁴⁷ Eksploziv je bio namijenjen Draganu Bubnju, sucu Vrhovnog suda u Beogradu koji je potvrđivao visoke kazne podravskim ustašama suđenim na Sudu za zaštitu države. Sve u svemu politička situacija u Podravini bila je sve prije nego dobra, pa je i rad sudaca i odvjetnika bio strogo kontroliran.

Vinko Kolar nije se želio baviti politikom i to mu je nekako uspijevalo iako ga je to i izoliralo od građanske elite koja se skupljala u Hotelu k caru ili Hotelu Križ. Nije pokazivao nikakav interes za nogomet, ali ni za ostale vrste društvenog života. Volio je samo šah ali ga je igrao u krugu obitelji.

Oženio se 20 svibnja 1929. u crkvi sv. Marka u Zagrebu s Jelisavom Marijom Peršić, kćerkom vlasnika virovskog mlina Matije Peršića. Kumovu su im bili Viktor Pogačnik i Ljudevit Pohleven, glavni strojar u zagrebačkoj pivovari i najbolji prijatelj Matije Peršića. Vjenčao ih je kapelan Ivo Somek. Bili su pozvani tri puta i to u Koprivnici.⁴⁸ Vinko Kolar se udomio u kući svog tasta u Basaričekovoj 2, napustivši stanovanje kod Cesarca, orguljaša župne crkve sv. Nikole. Već 18. ožujka 1930. rodio im se sin Branko, Marijan, a 9. srpnja 1933. i kćer Mirica, Marija Magdalena. Veliko kućanstvo trošilo je dosta novaca a zbog krize i iseljavanja Jelisavine mlađe sestre u Vojvodinu a koja je zatražila isplatu svog dijela milina i imanja, financije Kolarove obitelji nisu bile dobre. Počelo se razmišljati o tome da Vinko Kolar napusti sudovanje i da preuzme bilježničku kancelariju jer se zbog visokih taksi taj posao činio isplativijim. Da bi se to ostvarilo obitelj Kolar je dala otkaz stanarima u Marinkovićevoj 9, te se iz Basaričekove 2 preselila u tu susjednu kuću koja nije imala lokal te se u njoj živjelo mirnije.

Misleći da će mu biti bolje kao bilježniku, Vinko je podnio ostavku koja je usvojena od dr. Josipa Sivoša pod br. 61 od 1. ožujka 1933. uz njegovu zahvalu za savjesni i marljivi rad na sudu⁴⁹. Među-

⁴³ V.ŠADEK, Ustaše, str. 101,

⁴⁴ Isto, str. 52, bilješka.

⁴⁵ Isto, str. 73.

⁴⁶ Isto, str. 78.

⁴⁷ Isto, str. 87.

⁴⁸ Arhiv Kolar, Original vjenčanog lista iz matice vjenčanih, župe sv. Marka u Zagrebu, sv. XI.

⁴⁹ Arhiv Kolar, Odluka Kotarskog suda u Koprivnici br. 61 prs od 1933. Kopija.

sobno poštovanje Kolara i Josipa Sivoša održalo se do Sivoševe smrti, a i s gradonačelnicima Vladimirom Malančecom i dr. Brankom Švarcom Vinko Kolar je bio u dobrim odnosima, iako nije kontaktirao s njima izvan suda.⁵⁰

VINKO KOLAR KAO TREĆI JAVNI BILJEŽNIK U KOPRIVNICI OD 1. SVIBNJA 1933. DO 18. TRAVNJA 1941. GODINE

Koprivnica je imala dva bilježnička mjesta i oba su držali režimski ljudi: jedan od njih je bio dr. Veljko Ilić. Radi Vinka Kolara, vjerojatno zalaganjem Viktora Pogačnika, otvoreno je treće bilježničko mjesto u Koprivnici s uredom u Basaričekovoj 2, dakle daleko od suda i od gruntnice. Bila je to loša odluka jer je velika svjetska kriza bila na svom vrhuncu pa su i ostavinska rasprave uglavnom čekale bolja vremena. Ipak Vinko Kolar je uz pomoć pisara rodom iz Peteranca svako jutro otvarao bilježnički ured, te su mu uglavnom dolazili ljudi iz Vinice i Koprivničkog Ivanca te nešto Koprivničanaca iz tog dijela grada. Kolar nije bio član niti jedne stranke, pa su oni koji su tražili uključenost bilježnika u politiku postavili dr. Veljka Ilića za bilježnika. Kolarovim radom nije bio zadovoljan ni tast Matija Peršić, jer osim rada u kancelariji Vinko Kolar nije imao nikakav drugi angažman niti u politici, niti u vrtu, a nisu ga zanimale ni nogometne utakmice, kao ni vrlo bogat kulturni i muzički život grada. Uzrok tome bilo je njegovo narušeno zdravlje koje se manifestiralo kao nezainteresiranost za sve drugo osim posla. Matiju Peršića, koji je bio izvanredno aktivan, je ljutilo takvo stanje te je jednoć rekao da »Vinko zna samo pravicu krojiti i u liegestulu ležati«. Peršić, već u godinama, je morao saditi i jabuke i marelice u vrtu i dvorištu u Koprivnici, kao i borove od kojih su dva bila srebrni borići iz Slovenije, vjerojatno prvi u gradu. Sve u svemu Vinko Kolar bio je miran čovjek, nesklon javnim nastupima pa nije pratio ni muzički ni športski život Koprivnice, a nije imao ni mnogo prijatelja izvan struke. No često je znao u Mjenjačnici brašna, zamijeniti svoju suprugu Jelisavu koja je to obilato koristila za šetnje s djecom. Ona je bila društvena i rado je posjećivala ugledne koprivničke obitelji. Tako je često bila kod Slave Švarc, majke Krešimira, koja je bila Peterančanka i imala kao i Jelisava Kolar mnogo interesa za izradu tekstilnih tkanina te kulinarstvo, a prijateljevala je i s obitelji Albahari. Posjećivala je povremeno i svoju rođakinju Slavicu Ivančan, te obitelj Pavlović, kao i Mariju Švarc, ali najčešće krojačicu Pepicu Tkalčec, koja je prema slici iz francuskog ili njemačkog žurnala znala sašiti svaku haljinu. U trgovini Žakija Rosenberga mogli su se jeftino kupiti restlovi (ostaci) skupih engleskih ili francuskih tkanina, pa je Pepica od njih načinila prekrasne odjevne predmete za Jelisavu Kolar i mene. Za razliku od Vinka Kolara, Jelisava je bila vrlo društvena i imala je pristup u domove mnogih Koprivničanaca. Svuda je stigla i uvijek je vodila sa sobom svoju kćer t.j. mene.

Sl. 2. Fotografija Vinka Kolara na osobnoj ispravi 1935. godine (Arhiv Kolar)

Oprema bilježničke kancelarije bila je skromna. Sastojala se od velikog hrastovog pisaćeg stola i ormara za spise u klasicističkom stilu koji su otkupljeni od prijašnjeg koprivničkog bilježnika Alberta Pulgrama, malog stola za Remington pisaći stroj, nekoliko stolica, a na zidu je visjela prvo slika kralja Aleksandra, a od 1939. tj. u vremenu postojanja Banovine Hrvatske, slika dr. Vladka Mačeka, koja je na jedan način bila obavezna ako su ti mušterije bili seljaci. Na hodniku pred kancelarijom stajala je dugačka hrastova klupa. Na zidu je stajala velika uljana

⁵⁰ Primarius koprivničke bolnice dr. Krešimir Švarc napisao je više radova u kojima spominje dr. Branka Švarca i njegovu inventivnost u obogaćivanju društvenog života Koprivnice. (Krešimir ŠVARC, Prilozi za povijest koprivničkih Židova, *Podravski zbornik*, sv. 17, Koprivnica 1991., str. 167-183).

slika stijene o koju lupaju valovi, koju je prema razglednici naslikala samouka slikarica Richter, te dvije grupne slike. U obje je Vinko Kolar bio u najgornjem redu i izgledao je najmiroljubivije od drugih mladih pravnik ili javnih bilježnika. Sve je u kancelariji Vinka Kolara bilo skromno ali i solidno, i godinama se ništa nije mijenjalo.

Vinko Kolar je držao bilježniku kancelariju od 1. ožujka 1933. do 18. travnja 1941. Iz potvrde Javnobilježničke komore u Zagrebu, Ilica 40 t.j. predsjednika komore Andrije Gostiše vidi se da protiv Vinka Kolara od 1933. do travnja 1941. nije vođen nikakav disciplinski postupak niti je stigla kakva pritužba na njegov rad.⁵¹ Bilo je to vrlo važno priznanje, jer su javni bilježnici napadani od vodstva Hrvatske seljačke stranke a i Mihovila Pavleka Miškine kao »pokvarena gospoda«, koja se bogati na račun pljačke siromašnih seljaka. Slučaj Vinka Kolara pokazuje da to baš nije bio uvijek slučaj. Vinko Kolar jedva je poslovao pozitivno, jer su seljaci znali da nije politički čovjek, ali su znali i da će im parnica koju on vodi biti loše riješena ako drugu stranku zastupa režimski bilježnik i sudac. Kolar nije nikada uzimao nikakve darove od svojih stranaka i po tome je bio poznat. Bilo je dakle i takvih nekorumpiranih javnih činovnika i državnih službenika. K njemu je dolazio i seljački književnik Mihovil Pavlek Miškina, tražeći savjet u vezi s posjedima Đelekovčana u susjednoj Mađarskoj.

VINKO KOLAR KAO ODVJETNIK U KOPRIVNICI OD 14. RUJNA 1941. DO 8. SIJEČNJA 1942.

Strašne događaje koji su se odvijali na području Koprivnice od travnja 1941. do svibnja 1945. kada je život izgubilo mnoštvo ljudi, Roma, Židova i Hrvata obradili su dr. Zdravko Dizdar, Zvonimir Despot i dr. Vladimir Šadek, a postoji i mnoštvo manjih radova i sjećanja vezanih uz to vrijeme i temu, pa ih neću posebice navoditi.⁵² Već za Banovine Hrvatske bilježništvo je tretirano kao suvišno, te se tražila njegova likvidacija i prenošenje ostavinskih predmeta sudovima na rješavanje. Kada je proglašena Nezavisna država Hrvatska bilježništvo je ukinuto i Vinko Kolar je morao zatvoriti svoju kancelariju. Žito je već ranije postalo državni monopol a trgovina brašnom svela se na prodaju malih količina brašna potrošačima u gradovima, pa je Peršićeva mjenjačnica u Basaričekovoj 2 pretvorena u gradsku aprovizaciju i Jelisava Kolar je izgubila svaku mogućnost zarade prodajom brašna iz virovskog mlina u Koprivnici što je jako smetalo Tomi Čikoviću koji je za vrijeme Banovine Hrvatske imao mjenjačnicu na Stočnom trgu (kasnije postao gradonačelnik Koprivnice), baveći se istim poslom kao i Matija Peršić. Kolarova obitelj je 1939. ostala bez jednog člana, jer je umrla Matijina supruga Antonija Albrecht, a i Matija Peršić je počeo poboljevati i izgubio je onu radnu sposobnost kojom se ponosio čitav život.

Rad na sudu u funkciji suca bio je dakako Kolaru potpuno nedostupan, te je podnio molbu Odboru Odvjetničke komore u Zagrebu za upis u imenik odvjetnika. Advokatska komora u Zagrebu je br. 3028 od 15. rujna 1941. odgovorila da je ispunio Odredbe o upisivanju bivših javnih bilježnika u imenik odvjetnika od 15. VII. 1941. br. CXCI-665- 1949 i da nema zapreke, pošto je položio prisegu, da ga se upiše danom 16. rujna 1941. u imenik odvjetnika sa sjedištem u Koprivnici a po Zakonu o odvjetništvu.⁵³

Koprivnica je imala u međuratnom razdoblju mnogo odvjetnika. I Đurđevac nije na njima oskudjevao, jer je dr. Izidora Lichtenbergera naslijedio dr. Vlado Sabolić, a tu je bio i Rade Nauroth i dr. Josip Smagić kod kojega je radio kao kancelist pjesnik Ivo Piškorec, autor zbirke pjesama *Zemlja zavičajna*.⁵⁴ U Koprivnici su djelovali kao odvjetnici dr. Ladislav Crnić, dr. Leo Fischer, dr. Mate Malančec kojega je naslijedio sin Vladimir Malančec, koji je za krize obavljao i dužnost gradskog načelnika Koprivnice, Crnić, te dr. Miloš Radančević, dr. Rikard Steiner, Ivan Ščerbak i dr. Eduard Schubert, dr. Branko Švarc

⁵¹ Arhiv Kolar, Potvrda Javnobilježničke komore u Zagrebu, Ilica 40, br. 533. od 28. travnja 1941., (Ovjerovljeni prijepis).

⁵² V. ŠADEK, *Podravina u drugom svjetskom ratu i poraću (1941.-1948.)*, izd. Meridijani, Koprivnica 2017., str. 16 - 17

⁵³ Arhiv Kolar, Ovjerovljeni prijepis dopisa Advokatske komore iz Zagreba br. 30038 od 16. rujna 1941.

⁵⁴ Miroslav DOLENEC Dravski, pogovor knjizi pjesama *Zemlja zavičajna, Đurđevac, 1974-* str. 40.

i mnogi drugi.⁵⁵ U konkurenciji s brojnim odvjetnicima Vinko Kolar je već kao javni bilježnik bio zapostavljen, a za vrijeme Nezavisne države Hrvatske političke karakteristike bile su odlučujuće za uspješan rad. Otvorio je kancelariju u istim prostorijama u kojima je ranije bila bilježnička, izvjesivši limenu tablu s novim zvanjem na kuću ali se nije uspio promovirati kao novi odvjetnik u Koprivnici iako su zatvorene sve kancelarije u rukama Židova i Srba. Čak i odvjetnici iz miješanih brakova kakav je bio dr. Branko Švarc koji je bio oženjen s Marijom Brozović, sestrom dr. Leandera Brozovića, nisu mogli obavljati odvjetnički posao. Neki su se politički aktivirali pa je Stanko Ščerbak, dotada odvjetnik postao gradonačelnikom Koprivnice, te je i strijeljan po završetku rata.

Kolarova odvjetnička kancelarija nalazila se kao i bilježnička u Basaričekovoj 2, ali je ulaz bio iz Varaždinske ulice 9, te je prvo trebalo otvoriti velika hrastova vrata i onda opet kucati na lijeva vrata. Pisar mu je bio isti kao i dok je bio bilježnik. Usprkos očekivanja danima nitko nije pokušao na vrata kancelarije, jer metamorfoza Vinka Kolar iz bilježnika u odvjetnika a bez političkog angažmana kod ustaša nije bila prihvatljiva. Uzaludno je plaćena taksa od 500 kuna biljega na dozvoli za otvaranje odvjetničke kancelarije. Uzalud je slika dr. Vladka Mačeka zamijenjena slikom Ante Pavelića. Posla nije bilo za čovjeka koji nije bio u ustaškom pokretu. Obitelj je počela oskudijevati, jer je izostao gotovo svaki priliv novca, i usprkos najveće štednje Vinko Kolar je bio svjestan da mora opet ući u državnu službu i ne znajući što ga čeka.

8. siječnja 1942. Vinko Kolar je brisan iz registra odvjetnika što je proknjiženo u Odvjetničkoj komori u Zagrebu 15. siječnja, a obaviješten je i Kotarski sud u Koprivnici.⁵⁶ Spise iz njegove kancelarije preuzeo je dr. Franjo Sučević, koji je bio i pravnik i ekonomist i koji je otvorio svoju odvjetničku kancelariju u Koprivnici. Sučevićeva kancelarija nalazila se u vlastitoj kući u Varaždinskoj ulici 17, a Sučević je bio specijaliziran za privredne predmete, kao što je Kolar bio specijalist za gruntovne i ostavinske predmete. Međutim ni on nije mogao živjeti od odvjetništva u tom vremenu, te je ubrzo postao činovnik kod državne ustanove u Zagrebu koja se bavila otkupom žita i stoke u državi, te se je po završetku rata nakon kraćeg boravka u Istri i Zagrebu, vratio u Koprivnicu gdje je nanovo otvorio odvjetničku kancelariju i tu i umro.

VINKO KOLAR IMENOVAN JE PRIVREMENIM SUCEM U BOSANSKOJ GRADIŠKI (29. SIJEČNJA DO 23. TRAVNJA 1942.) I STALNIM U KOTOR VAROŠU OD 29. TRAVNJA 1942. DO 10. LIPNJA 1943. GODINE

Ponovno vraćanje Vinka Kolar u sudačku službu nije bilo nimalo jednostavno zbog apolitičnosti Vinka Kolar koji se i sada držao onog pravila biti daleko od politike. Nije mogao računati na neko dobro mjesto na području sjeverne Hrvatske. Dr. Andrija Gostiša iz Odvjetničke komore u Zagrebu izdao mu je 28. travnja 1941. potvrdu da je radio kao odvjetnik do 18. travnja 1942. te da nije bilo nikakvih pritužbi na njegov rad. Bolja mjesta sudaca u toj državi dobivali su oni koji su bili članovi ustaškog pokreta, što Vinko Kolar nije bio. Mjesto u Kotor Varošu bila je zapravo kazna.

Vinko Kolar je podnio molbu u jesen 1941. da ga se ponovno primi za suca u državnoj službi. Odgovor odnosno rješenje izdano je od ministarstva pravosuđa, a po naredbi pročelnika odjela za personalne poslove br. 88533 od 5. prosinca 1941. naređeno je da se Vinko Kolar postavlja za suca u Kotor Varošu uz zahtjev da se ministarstvo obavijesti kada je Kolar nastupio u službu.⁵⁷

Nakon više mjeseci ustaška vlast je spoznala da nema dosta kvalitetnog sudskog kadra, kako radi mobilizacije tako i radi ispadanja sudaca židovske ili pravoslavne vjere iz sudstva. Gotovo zatvorena vrata za namještenje na sudovima odškrinuta su onim pravnicima koji se nisu ogriješili ili zamjerali ustašama na vlasti. Kolar, oslobođen vojne službe zbog slabog zdravlja imao je takvu biografiju. Ante

⁵⁵ Almanah, n. dj., II.-1-37.

⁵⁶ Arhiv Kolar, Prijepis odluke Odvjetničke komore u Zagrebu br. 117 od 25. I. 1942. o brisanju Vinka Kolar iz imenika odvjetnika.

⁵⁷ Arhiv Kolar, Ovjerovljeni prijepis imenovanje od Ministarstva Pravosuđa i bogoštovlja br. 88533. od 5. prosinca 1941.

Pavelić je izdao do tog vremena više od 90.000 rješenja o zapošljavanju na području pravosuđa i bogoštovlja, a osobito je bilo teško naći suce za Bosnu. Prisiljen da se ponovno uključi u državnu službu Kolar i nije mogao računati na neko dobro mjesto. Dobio je dekret za suca u Kotor Varošu kraj Banja Luke. Pa i ovo je dobio samo stoga što je pročelnik odjela ministra pravosuđa i bogoštovlja bio dr. Drago Holler, brat Darinkinog muža Vinka a poznavao ga je i Vlado Sabolić.⁵⁸ Naime Drago Holler bio je oženjen sestrom Vladimira Sabolića, odvjetnika u Đurđevcu, koji je napustio redove HSS-a, te je deklarirao kao pravaš a od 1939. i kao ustaša te je ušao u vladajuću strukturu Nezavisne države Hrvatske.⁵⁹ Mislim da ministar pravde Artuković nije ni znao za postavljanje Kolaru sucem u Kotor Varošu, iako se u dekretu od 5. prosinca 1942. navedeno da se Vinko Kolar, bivši javni bilježnik, imenuje sucem IV položajne grupe 2 stupnja kod Kotarskog suda u Kotor Varošu.⁶⁰ Čini se da je Vinko Kolar teško prihvatio ovo rješenje na što upućuje njegov kasni ispis iz Advokatske komore i nastup službe u Kotor Varošu. Trebalo je otići u posve nepoznati kraj i ostaviti obitelj, a sa zdravljem Vinko Kolar nije više stajao dobro.

No nije bilo druge već spremiti kofer i krenuti u nepoznato. Prostorije njegove odvjetničke kancelarije u Koprivnici u Basaričekovoj 2, pretvorene su u stan tročlane obitelji Kelemen a jedna soba je služila kao skladište aprovizaciji uz lokal. I peterosobni stan u Varaždinskoj 9 bio je zahvaćen podstanarstvom vojnih lica, uglavnom Nijemaca. Jelisava Kolar je uporno nastojala održati kućanstvo u Koprivnici ali je morala sve češće odlaziti u Virje, jer je Matija Peršić sve više bio bolestan pa je morala voditi brigu i o mlinu.

Vinko Kolar je trebao primiti službu u Kotor Varošu određenog datuma iako za to mjesto nije nikada ni čuo. Međutim nije mogao doći do Kotor Varoša zbog četničkih akcija oko najvećeg rudnika željezne rudače siderita na Balkanu Ljubije i ugljenika Maslavare te su Nijemci i ustaše održavali ta mjesta zbog snabdijevanja sirovinom i energijom sisačke željezare. Kotor Varoš je ležao na rječici Vrbanji koja utječe u Vrbas a dolazak do Varoša bio je kroz guste šume. Samo mjesto sastojalo se od svega nekoliko javnih zgrada kotarskog značaj, i bilo je okruženo visokim planinama i miješanim stanovništvom muslimanske, pravoslavne i katoličke vjere. Nijemci su s ustašama povelili akciju »čišćenja« ovog područja, pa je Vinko Kolar došao u mjesto koje je već bilo obilježeno teškim stradanjima. Tijekom rata tri puta su Kozarevac i Ljubija prelazili iz ruke četnika i partizana u njemačke i ustaške ruke i obrnuto, uvijek uz strahovite žrtve i stradanja tamošnjeg stanovništva.

Vinko Kolar nije mogao ODMAH nastupiti službu u Kotor Varošu jer nije ni mogao doći do tog mjesta, te je rješenjem ministarstva br. 6077 od 27. siječnja 1942. bio dodijeljen na rad kotarskom sudu u Bosanskoj Gradiški bez prava na dnevnicu. U Bosanskoj Gradiški Vinko Kolar je nastupio u službu

⁵⁸ Dr. Drago Holler bio je oženjen sestrom Vlade Sabolića, đurđevačkog odvjetnika i velikog župana za vrijeme NDH. Završio je pravo i radio u Ogulinu zajedno sa ocem Vladimira Brakarića koji mu je poslije rata pomogao da preživi i da dobije neku mirovinu. Dragutin Holler bio je poznat kao dobar i marljivi pravnik koji se nije bavio politikom. No rođaštvo sa Sabolićem dovelo ga je na mjesto tajnika ministra pravde Artukovića za vrijeme NDH. Zalaganjem Bakarića nije bio progonjen poslije rata, ali je živio dok nije dobio mirovinu vrlo teško, te je 1947. radio u virovskom mlinu na poslovima preuzimanja žitnih viškova od seljaka.

⁵⁹ Vladimir Sabolić (Križevci, 31. VII. 1900. - Zagreb, 31. VIII. 1948.). Studirao je pravo u Beču i Zagrebu i bio do travnja 1941. odvjetnik u Đurđevcu, te je 1939. istupio iz vodstva HSS-a u kotaru Đurđevac i postao organizator ustaškog pokreta u đurđevačkom kraju. Nakon proglašenja NDH imenovan je ustaškim povjerenikom za kotar Đurđevac da bi već u lipnju 1941. bio imenovan velikim županom župe Posavje u Slavanskom Brodu, a od prosinca 1942. bio je veliki župan župe Bilogora u Bjelovaru. Uoči sloma NDH obnašao je dužnost ravnatelja Ministarstva unutrašnjih poslova. U svibnju 1945. uspio je pobjeći u inozemstvo ali 1948. ilegalno ulazi u zemlju kao član Kavranve ilegalne grupe, te je uhapšen i presudom Vrhovnog suda NR Hrvatske strijeljan. (Zdravko Dizdar, V. Sabolić, *Tko je tko u NDH*, Izd. Minerva, Zagreb 1997., str. 363-354.)

⁶⁰ Arhiv Kolar, Prijepis Odredbe Ministarstva pravosuđa i bogoštovlja od 6. prosinca 1941. o postavljenju Vinka Kolaru za suca u Kotor Varošu br. 88522-1941. Visoki broj rješenja ukazuje da je ustaška vlast imala velikih problema s pronalaženjem pogodnih činovnika u sudstvu, a za krajeve u Bosni to je bio gotovo nemogući zadatak. Mnogi su školovani ljudi bili pozvani u domobrane, a ako su bili Židovi ili pravoslavne vjere ostali su također bez posla a mnogi Židovi nažalost i bez života.

29. siječnja 1942. kako je to potvrdio tamošnji predstojnik Kotarskog suda dr. Odić⁶¹ Tu se prvi puta susreo s bosanskim jezikom koji je imao niz riječi koje su Kolaru bile posve nepoznate. Tako je znao pričati da su mu u gostionici ponudili »puru«, a on je misleći da će dobiti komadić puretine željno čekao konobara s hranom koji mu je najzad donio kukuruzne žgance. Novo iskustvo stjecao je i u sudstvu. Tu su pored sudskih zakona iz Austro-Ugarske i Kraljevine SHS još uvijek dominirale i odredbe nekih dijelova šerijatskog zakona, a imovni odnosi bili su posve drugačiji nego u Podravini, pa stoga i nasljedno pravo jer se u Podravini još od carice Marije Terezije prakticiralo rimsko pravo i dosljedno tome gruntovno pravo Austro-Ugarske Monarhije koje je Kolar do tada poznavao. U travnju 1942. prometne prilike su se donekle sredile i dr. Odić je izdao naredbu Vinku Kolaru 23. travnja 1942. da nastupi na službu u Kotor Varošu.⁶²

Obavijest da je nastupio u službu izdao je sam Vinko Kolar ali tek 29. travnja 1942. u svojstvu predstojnika Kotarskog suda u Kotor Varošu, jer osim njega na sudu u Kotor Varošu nije bilo sudaca koji su završili fakultet. Bio je to mali sud s nekoliko službenika. No zbog ratnog stanja tužbi je bilo malo, jer Kotarski sud u Kotor Varošu nije rješavao veće krivične stvari koje su rješavali viši i prijeki ili specijalizirani sudovi.

U Kotor Varošu je Vinko Kolar službovao od travnja 1942. do 10. svibnja 1943. godine, proživjevši teške trenutke ali manje radeći nego ikada do tada zbog nemogućnosti prometovanja i kretanja, pa je rado odlazio na plažu na obalu Vrbanje, gdje se svakog sunčanog dana okupljalo činovništvo suda i kotara bez obitelji, a stana u Kotor Varošu za Kolarovu obitelj nije bilo. Ustaška vlast je bila slaba, gotovo nevidljiva, a civilne ustanove, tj. kotarski ured, kotarski sud i osnovna škola poslovali su vrlo neredovito. Kolar se je dobro snašao u tom okolišu jer po prirodi on je bio jednostavan narodski čovjek, koji je znao slušati više nego zapovijedati. Novine su stizale rijetko i to je mjesto bilo kao na kraju svijeta, zemlja bosanskih krajeva, gdje je prekrasna priroda olakšavala neimaštinu i gotovo gladno življenje. jer nikakva trgovačka roba nije stizala do tog mjesta. Pucalo se stalno, a opskrba je bila manjkava. O stanu za obitelj nije bilo ni govora, a sam Vinko Kolar je za vrijeme svog rada u Kotor Varošu stanovao u jednoj sobi jedne gostionice. No ljudi su bili po pričanju Kolaru dobri i tamo se je više družio sa ljudima iz kotara i iz škole. Zavolio je sevdalinke koje je rado slušao sve do kraja života. Nije nam o tome puno pričao, ali mislim da je bio zaljubljen u učiteljicu Mar(ij)u koja ih je divno pjevala i koja je ubijena tijekom rata.

Rat je ovo područje zahvatio prije nego Podravinu i jednog dana mu je savjetovano da ode iz Kotor Varoša jer da će tu izgubiti glavu. Jedva je našao nekog čovjeka koji ga je odvezao kolima do Banja Luke. Mnogo godina kasnije jedan mu je bivši partizan rekao da su ga imali na nišanu puške kada se vozio na kolima prema Banja Luci, ali da su mu se smilovali jer su u ljeto 1942. vidjeli za vrijeme ljetnih praznika njegovo dvoje male djece koje treba prehraniti, pa im nisu htjeli ubiti oca, a i da se tijekom boravka u Kotor Varošu nije nikom zamjerio.

Ofenzive i stalni upadi četnika i partizana onemogućili su sudsko uredovanje, jer se ljudi nisu mogli slobodno kretati na tom prostoru. Predstojnik Kotarskog suda u Kotor Varošu Ivan Kirov razriješio je Vinka Kolaru službe u Kotor Varošu.⁶³ Vinko Kolar je radio u Kotor Varošu do proljeća 1943., kada je područje oko Prijedora postalo veliko ratište

U Banja Luci se Kolar zadržao nekoliko dana a onda se opet vratio u Koprivnicu. Opet je bio bez posla. Ostali činovnici koji su ostali u Kotor Varošu većinom su stradali.

⁶¹ Arhiv Kolar, prijepis naredbe pravosuđa i bogoštovlja od 27. siječnja 1942. o privremenom radu na sudu u Bosanskoj Gradiški.

⁶² Arhiv Kolar, Naredba dr. Odića br. 298 od 23. IV 1942.

⁶³ Arhiv Kolar, Obavijest predstojnika kotarskog suda u Kotor Varošu br. 7 304 od 10. lipnja 1943. da je premješten odredbom poglavnika NDH od 7. svibnja 1943 na kotarski sud u Koprivnici.

VINKO KOLAR OD 17. LIPNJA 1943. DO 25. SRPNJA 1945. RADI KAO SUDAC A ONDA I PREDSTOJNIK KOTARSKOG SUDA U KOPRIVNICI

Pročelnik odjela Ministarstva pravosuđa i bogoštovlja dr. Josip Barišić obavijestio je Vinka Kolara da je odredbom poglavnika br. 24207 od 10. svibnja 1943. a na temelju Odredbe od 20. rujna 1942. br. CCLXVI-2247-Z-1942. i Paragrafa 21. Zakonske odredbe od 30. rujna 1942. br. CDXXXVII-2115-Z-1942. premješten na Kotarski sud u Koprivnicu. Predstojnik Kotarskog suda u Koprivnici Josip Pogleđić potvrdio je da je Vinko Kolar nastupio u službu u Koprivnici 17. lipnja 1943. kao službenik VI činovničkog razreda I. plaćevnog stupnja.⁶⁴

Kao i prije, Vinko Kolar je preuzeo predmete vezane uz ostavine i porodično pravo gdje je bilo često vrlo kompliciranih slučajeva koji se godinama nisu uspijevali riješiti. Bilježnici su nestali kao kategorija pravnik, a svi su poslovi porodičnog prava prešli na sudove. Sve političke predmete rješavali su prijeki sudovi, i na ove su sudove prešli mnogi Kolarovi kolege sa studija, izgubivši radi toga krajem rata glavu jer su obično izricali smrtne kazne za partizane. Vinko Kolar da je i bio pozvan ne bi prihvatio takvo bolje plaćeno mjesto jer je bio apolitičan, zadržavajući mišljenje o političkim kretanjima za sebe. Takvoga ga je sredina znala iz tridesetih godina, pa mu je to pomoglo da ga nitko ne dira. Odlazio bi ujutro na sud i vraćao se poslije 15 sati kući. Za njegovo ponovno namještanje na Kotarskom sudu u Koprivnici vjerojatno je opet bio zaslužan Dragan Holler i njegova supruga Zlata rođ. Sabolić, a zauzvrat je Jelisava Kolar nekoliko puta slala nešto brašna iz Virja u Zagreb, gdje je vladala velika oskudica hrane. Naime Holler je čitavo vrijeme rata radio kod Artukovića u Ministarstvu pravosuđa, a njegovo preživljavanje pokazuje da je uspješno održavao veze i s onima koji su se opredijelili za partizanski pokret.

No Koprivnica u koju se Vinko Kolar vratio 1943. godine nije bila ista kao ona koju je ostavio godinu i pol dana ranije. Partizani su se noću slobodno kretali Podravinom, pa su se u Koprivnicu sklanjali mnogi ustaše sa obiteljima. Židovskih trgovina više nije bilo, a oskudica hrane bila je velika, jer je ustaška vlada povlačila iz Podravine sve tržne viškove ostavljajući za prehranu stalnog stanovništva nedovoljno hrane. Hotel Križ, ali i neke druge zgrade pretvorene su u vojarne, a život u gradu gdje su sirene oglašavale prelet savezničkih aviona i svijest mnogih ljudi poslije poraza Nijemaca kod Staljingrada da Treći Reich neće iz tog rata izaći kao pobjednik stvorio ne narodnu frontu od stanovnika koji su pomagali partizane lijekovima i na razne druge načine.

I obiteljski mu je život bio nesređen. U studenom 1943. umro mu je tast Matija Peršić, a Jelisava Kolar se s kćerkom Mirom povukla u Virje gdje je živjela do 1948. godine, kada je mlin bio konfisciran a ona protjerana iz Virja i osuđena na jednogodišnji zatvor. Bez prekida je u Koprivnici živio samo Vinkov sin Branko Kolar zadržavši i kao gimnazijalac jednu sobu u Varaždinskoj 9 i tako ju očuvavši kao glavno obiteljsko gnijezdo.

Nije bilo lagano živjeti u Koprivnici u tom vremenu. Naime partizani su 7. studenog 1943. ušli u Koprivnicu i osnovali kratkotrajnu Podravsku republiku, te formirali svoju upravu i potrebne institucije, a Vinko Kolar je bio uključen u neke manje administrativne poslove.

Nitko ga nije dirao ni kada je u grad ušao zapovjednik Francetićeve Crne legije Rafael Boban. Uredovanje na sudu nije se prekidalo, iako nije bilo mnogo posla budući da je sloboda kretanja bila jako ograničena, a i pravosuđe je funkcioniralo u vrlo ograničenom obimu. Živio je vrlo teško, zajedno sa sinom je ono što su sami uspjeli skuhati. Povremeno su po nešto sniženim cijenama objedovali u restauraciji u Basaričekovoj 1 koju je držao Nijemac Seidel koji je doselio iz Vojvodine i koji je 1945. bio strijeljan od partizana zbog suradnje s okupatorom. Jedno vrijeme su se hranili i kod rođakinje Slavice Ivanković, kćerki Pere Gregurića, kojoj je Jelisava Kolar bila vjenčana kuma. Slavica i Rudolf Ivanković su uspjeli u zaleđu tadašnjeg nogometnog igrališta izgraditi na dosta velikoj parceli kuću sa dvije sobe kojoj danas nema ni traga jer je čitav kompleks uklopljen u prostor Podravkine tvornice. Rudolf Ivanković je bio jako angažiran u Slavenu još u međuratnom razdoblju. I stambeno pitanje Kolarovih se je zakompliciralo, jer je u tri sobe stana u Varaždinskoj 9, doselio odlukom Stanarinskog

⁶⁴ Arhiv Kolar, Odluka predstojnika Kotarskog suda u Koprivnici Josipa Pogleđića br. Su 192-43. od 21. lipnja 1943.

uređa šef željezničke stanice u Koprivnici Vrban, rodom iz Hlebina. Njegov je stariji sin bio pripadnik Poglavnikovog tjelesnog zdruga, a mlađi je bio organizator ustaške mladeži na koprivničkoj gimnaziji i potpuno opsjednut idejom da Hrvatska uz pomoć Trećeg Reicha mora biti nacionalna država samo Hrvata.⁶⁵ Jelisava Kolar je u vremenu kada su partizani držali Koprivnicu došla po sina i kćerku te ih odvela u Virje. Naime Matija Peršić umro je nekoliko dana prije ulaska partizana u Koprivnicu, pa je Vinko Kolar sa sinom Brankom, koji se vratio u Koprivnicu ostao u Koprivnici, a ona sa kćerkom u Virju. Nakon što je Rafael Boban zavladao Koprivnicom veze između Koprivnice u rukama ustaša i Virja gdje su danju vladali ustaše a noću partizani bile su gotovo posve u prekidu.

O radu i životu Vinka Kolar na koprivničkom sudu u tom vremenu nemam gotovo nikakvih podataka, osim da je 1944. postao predstojnik tog suda koji je rješavao samo manje ostavinske i prekršajne predmete. Gotovo svi mlađi suci bili su mobilizirani, a teže stvari je rješavao Prijeki sud. No ubijenih je bilo i u borbama Rafael Boban koji je napad na Koprivnicu 7. studenog 1944. obilježio pretvaranjem grada u pravu tvrđavu izgradnjom bunkera i mitraljeskih gnijezda, te ograđivanjem grada električnom žicom i minskim poljima. Braneći grad bojne Crne legije služile su se i teroriziranjem građana, te su povješali u gradskom parku sumnjivce, spriječivši time svaku suradnju građana s napadačima i ponovni ulazak partizanskih jedinica u grad. Ovakav surovi način borbe nije viđen u ovim krajevima od turskih osvajanja i Koprivnica je bila u rukama Bobana sve do svibnja 1945. kada su se povukli prema austrijskoj granici.⁶⁶

Vinko Kolar je u tom vremenu nastojao biti što nevidljiviji a redovnim djelovanjem na sudu nastojao je ne skrenuti pažnju ustaša na sebe i ono malo službenika na sudu. Bobanovci su zbog hrane povremeno upadali duboko u srce središnje Podravine. tj. do Virja, Đurđevca i Pitomače, ali glavno im je bilo održavati u prometu željezničku vezu Koprivnica - Mađarska i obnoviti promet na podravskoj željezničkoj pruzi, koju su partizani onesposobili za promet. Vjerujem da je i tijekom 1944. Vinko Kolar pomagao prijateljima i starim koprivničkom obiteljima koliko je mogao. Rafael Boban vjerojatno nije bio zadovoljan držanjem Vinka Kolar, ali ga je nekako trpio zbog njegove bolesti. Da li je bilo susreta Kolar i Bobana ne znam, ali vjerojatno su Kolar štitali Ščetinčevi koji su trgovačkim vezama bili vezani uz Matiju Peršića, a i gradonačelnik Koprivnice odvjetnik Ščerbak je bio Kolarov kolega i poznavali su se dugo godina.

Vinko Kolar je gotovo nekim čudom izbjegao u svibnju 1945. godine Bleiburg. Naime Rafael Boban je izdao u svibnju 1945. naredbu da svi koprivnički činovnici moraju zajedno s njim napustiti Koprivnicu i krenuti prema austrijskoj granici gdje će ih primiti saveznici. Oni su i prihvatili njemačke vojnike ali ne i druge, a pogotovo ne Kozake koji su izručeni Staljinovim jedinicama te su ih ovi gotovo sve pobili. Kako su prošli Hrvati u toj koloni zna se. Saveznici ih nisu primili, a marš smrti od Slovenije sve do Makedonije ili Vojvodine bio je obilježen umrlim ljudima. O tomu je do danas napisano mnoštvo radova, osim broja koji se ni danas točno ne zna i mislim da je mnogo veći nego što se iskazuje. Neki su se i izvukli živi, ako su bili vrlo mladi, ali su se vratili nakon boravka u logorima kući kao na smrt bolesni ljudi, kao što je to bilo sa Zvonkom Vrbanom koji je ubrzo po povratku u Hlebine i umro.

Vinko Kolar je u vrijeme odlaska Bobana ali i ulaska partizana u grad u svibnju 1945. potražio sklonište kod bivšeg šefa željeznice stanice Popovića. Ovaj ga je sakrio i tako ga Bobanovci nisu našli. Susjed Popović je Kolar sakrivao dulje vrijeme dok se prilike u gradu nisu sredile i dok nije uspostavljen rad Gradskog narodnog odbora, odnosno dok nisu vlast preuzeli ljudi koji su poznavali grad i njegove ljude. U Koprivnicu se vratio i Svetozar Kovačević, vlasnik najveće trgovine građevnog materijala u Koprivnici u međuratnom razdoblju, čija je supruga bila Austrijanka i prijateljica Jelisave Kolar i njene majke, ali iako na visokom položaju u vojsci nije htio za nikoga intervenirati i otišao je u Beograd. No grad je imao potpuno izmijenjeno lice i svugdje su se nazirali tragovi rata. Na našoj kući u

⁶⁵ Svi su preživjeli rat, ali je stariji sin izbjegao s Pavelićem i živio u Južnoj Americi te se poslije 1992. vratio u Hlebine, dok je drugi sin gimnazijalac krenuo u svibnju 1945. prema Austriji, te je bio zarobljen od partizana koji su ga dugo držali u logoru. Vratio se u Hlebine teško bolestan i tu brzo umro.

⁶⁶ V. ŠADEK, *Podravina u Drugom svjetskom ratu i poraću (1941.-1948)*, Izd. Meridijani. Koprivnica 2017., str. 290.

Varaždinskoj 9 ostali su tragovi gelera od bombi i stajali su tu dugo godina, zakrpani samo smjesom cementa i vapna, a iz kuće su se Vrbani iselili i vratili u Hlebine, ali je na njihovo mjesto došao Mijo Kanižaj sa suprugom Jelkom, koji je u siječnju 1944. otišao u partizane sa gotovo svim Đelekovčanima i sada nakon povratka preuzeo vlast u Koprivnici. To vrijeme je obilježilo pražnjenje Koprivnice od starijih i preuzimanje vodstva od strane ljudi iz Đelekovca ili Novigrada Podravskog.

Vinko Kolar je dakako ostao bez svojeg radnog mjesta i tek se 1948. vratio za stalno i službeno u sustav državnih činovnika.

Bilo je pravo čudo da je jedan sudac spasio svoju glavu. Vinko Kolar je jednoć rekao da su gotovo svi njegovi kolege sa studija izgubili glavu, kako oni koji su bili mobilizirani tako i oni koji su radili na prijekim sudovima te bili osuđeni na partizanskim sudovima na smrt. Vinko Kolar je imao sreću što su se u Koprivnicu vratili i neki Židovi koji su izbjegli logore, a koji su ga poznavali. Među njima je bio i dr. Branko Švarc, koji je u siječnju 1944. otišao u partizane i jedva preživio tifus. Vinko Kolar nije bio životno ugrožen, ali je ostao bez posla i morao je opet tražiti svoje mjesto pod suncem.

Nova narodna vlast je uspostavljena bez starih državnih činovnika, osobito onih s fakultetom. Ljudi sa sela koji su sudjelovali u Narodno oslobodilačkoj borbi preuzeli su sada vlast u gradu, i popunili sva bolja mjesta iako su bili bez stručne spreme. Na seminarima stjecalo se brzo najnužnije znanje i život je uređivan po sovjetskom principu gdje su se i ljudi osrednjeg imovnog stanja bez obzira jesu li činovnici ili seljaci našli na udaru nove vlasti.

»Smrt fašizmu - sloboda narodu« bila je parola pod kojom su se donosile sve presude, odluke i rješenja 1945. do 1948. godine. Obitelj Vrban je bila odlukom stambenog izbačena iz stana i na njihovo mjesto je došla obitelj Kanižaj iz Đelekovca, Mijo i Jelka sa sinčićem Pavlom, kasnije zvanim književnikom Pajom. Mijo Kanižaj, iako bravar po struci imao je dosta visoku upravnu funkciju i nije bio loš čovjek, ali njegovo znanje o upravljanju kotarom bilo je kao i sve odluke narodne vlasti bez pravog obrazloženja i osnove, pa stoga često promašeno s pravnog i gospodarskog gledišta.

U takvom vremenu provedeni su 15. studenog 1945. izbori za Ustavotvornu skupštinu i pobjedu je odijela Narodna fronta, općenarodna organizacija koja je stajala na liniji Narodnooslobodilačke borbe. Glasalo se samo u dvije kutije: za Narodnu frontu i protiv. Dakako Narodna fronta je odnijela apsolutnu pobjedu i država je proglašena republikom, a nove vlasti su se okomile na pokušaje nekih da ožive stare stranke a osobito Hrvatsku seljačku stranku, dozvolivši samo djelovanje Hrvatske seljačke republikanske stranke na čelu s Gažijem i Tomom Čikovićem. Ustavotvorna skupština izglasala je Ustav Federativne narodne republike Jugoslavije i on je proglašen 31. siječnja 1946. godine.

Izbori za Narodne zastupnike u Saboru održani su 12. studenog 1946. i izborna kampanja bila je žestoka, jer su komunisti trebali umanjiti čak i djelovanje Hrvatske republikanske seljačke stranke poštujući samo lijevo krilo na čelu s Franjom Gažijem.

Vinko Kolar ostao je u travnju 1945. bez službe i bez svake zarade. Bezuspješno je pokušavao naći neko mjesto u pravosudnom ili upravnom sistemu ili privrednom području. Iako je vrlo mali broj sudaca preživio rat, odbačen od jednog ili drugog sistema. Kolarovo nezamjeranje nije bilo dovoljno da ga se primi u službu koja je bila rezervirana samo za pravovjerne. Odbijanje je bilo jasno, a 25. srpnja 1945. pomoćnik ministra pravosuđa ing. Boris Kenk izdao je potvrdu da ga se na temelju odluke o ukidanju i nevažnosti svih pravnih propisa koje su donijeli okupatori i njihovi pomoćnici za vrijeme okupacije ne može smatrati državnim službenikom, jer je odlukom NDH.a 19. siječnja 1942. bio primljen u državnu službu.⁶⁷To rješenje presudno za dalju karijeru Vinka Kolaru i on je vrijeme službovanja za NDH

⁶⁷ Arhiv Kolar. potvrđeni prijepis odluke Ministarstva pravosuđa br 3281 od 26. srpnja 1945. Potpisnik ovog dopisa Boris Kenk bio je pravnik i Slovenac koji je došao u Hrvatsku u akciji premještaja Slovenaca iz mariborskog kraja. Međutim stradao je kao komunist u doba Informbiroa te je jedno vrijeme bio na Golom otoku. Poslije rata stanovao je na Tuškancu na broju 59 i imao dva sina od kojih je stariji Ari završio medicinu i otišao u Njemačku gdje je radio kao ginekolog, a mlađi Roman je završio arheologiju i nemajući stalnog zaposlenja u Hrvatskoj emigrirao je u Južnu Ameriku te se bavio istraživanjem starih kultura. Bio je vrlo perspektivan arheološki kadar ali nije uspio dobiti mjesto u odgovarajućoj instituciji. Naime Boris Kenk je bio maknut 1948. kao Informbiroovac iz državne službe, te je po povratku s Golog otoka radio kao ekonomist u jednom zagrebačkom poduzeću.

morao teško platiti poslije 1945. kada je izgubio i status i radno mjesto, i da nije bilo ženinog mlina u Virju, gdje je privremeno radio u dva navrata do 1948. ne znam kako bi preživio.

VINKO KOLAR KAO NAMJEŠTENIK UMJETNOG PAROMLINA M. PERŠIĆ I DRUG U VIRJU OD SRPNJA 1945. DO 4. TRAVNJA 1946. GODINE I OPET 1947. I 1948. GODINE

Bila je sreća, a možda i nesreća, da je vlasnica umjetnog paromlina Matije Peršića i drug (zapravo taj drug bila je Jelisava Kolar) bila Jelisava. Odgojena poput sina kojeg nije imao Matija Peršić je uspio kćeri ugraditi znanje i sposobnosti samostalne privrednice i ona se hrabro uhvatila u koštac da obnovi rad virovskog mlina, koji je od Nijemaca bio gotovo miniran i iako su partizani skinuli remenje s pogonskih strojeva te ih ukopali u neki bunker u šumi i zaboravili na to mjesto. Učinila je sve da obnovi rad mlina krpajući staro remenje i remenje koje joj je dostavila narodna vlast jer u Podravini nije u to vrijeme radio niti jedan moderni mlin, a obnavljanje rada vodenica također nije zadovoljavalo potrebe stanovništva. Kako se ne bi vratili u duboki srednji vijek nova partizanska vlast dozvolila je Jelisavi Kolar da djeluje kao vlasnica mlina i ona je izbjegla prvu odredbu o konfiskaciji jer je u mlinu parni stroj bio jačine od svega 60 KS. Veći, prije rata kupljeni novi stroj kod Gamza u Budimpešti nije nikada stigao u Virje jer je izbio rat. U najkraćem vremenu obnovljena je i željeznička pruga i virovski mlin je postao važan sakupljač žita i kukuruza, odnosno mljevenih žitarica koje su se skladištile u novopodignutom magazinu kraj miniranog željezničkog kolodvora i odanle slale vagonima u gradove Federativne države Jugoslavije, a dobrim dijelom i prema Sovjetskom savezu.

Vinko Kolar je radio u mlinu 1945. i do proljeća 1946. i opet 1947. i 1948., dakako bez plaće kao i njegova supruga Jelisava Kolar rođ. Perić. Mlin je zbog slabog pogonskog stroja bio izuzet od prve nacionalizacije, ali ne i od učestale kontrole narodnih vlasti koje su vidjevši veliku zgradu mlina mislili da je tu i velika proizvodnja. Vinko i Jelisava dobit nisu imali ali su od ušura mogli odvojiti određenu količinu žita i brašna kao nadoknadu za rad i s tom robom su slobodno raspolagali. Nisu to bile velike količine, ali je tada i nekoliko kilograma nulerice značilo načiniti dobre kolače i uljepšati neki obiteljski blagdan. Sjećam se da je Jelisava Kolar često davala po nekoliko kilograma brašna Virovcima koji nisu imali seljačke posjede, pa je tako snabdjela i nastavnika na školi Kuštraka iz Miholjanca i njegovu ženu Dalmatinku. Brašno je postalo privlačan magnet i mnogim Zagrepčanima. U Virje su na poslovima otkupa došli raditi i dr. Dragan Holler ali i Lujza Planer iz miješanog židovskog braka, kao i mnogo drugih ljudi koji su ostali bez sredstava za život između 1945. do 1948. godine a koji su preživjeli zahvaljujući radu na otkupu u virovskom mlinu. Rad na otkupu za cijelo virovsko područje bez računskih strojeva bio je težak posao pogotovo stoga što su narodne vlasti pazile da se posluje pravilno. No kada se je u novo izgrađenom skladištu na kolodvoru u Virju počeo kvariti nedovoljno sušen skupljeni kukuruz, Jelisava Kolar je optužena i osuđena prvo na novčanu kaznu, a onda je to jednostavnom odlukom Miloša Žanka pretvoreno u konfiskaciju mlina i logor. S time se je raspao i čitav radni tim Jelisave Kolar-Peršić, a prijetilo je da Vinko Kolar postane socijalni slučaj bez ikakvih prihoda.

Ništa više u Kolarovu životu nije bilo stalno i kada mu je žena bez dokazane krivnje, osuđena na jednogodišnji zatvor u ženskom kaznenom zatvoru u Požegi bio je duševno posve slomljen. Ostalo mu je na brizi dvoje djece, bez radnog mjesta a i bez pravog stana. Bilo je to 1948. nakon što su propala dva njegova pokušaja da se vrati na posao na sudove u Đurđevcu odnosno Koprivnici.

KOLAR JE PO TREĆI PUT JE IMENOVAN SUCEM TE RADI OD 4. TRAVNJA 1946. DO 31. OŽUJKA 1947. NA KOTARSKOM SUDU U ĐURĐEVCU

Tijekom 1946. proglašeni su i ustavi narodnih republike pa i Narodne republike Hrvatske. Počela se provoditi nova organizacija narodne vlasti, a među ostali potrebama trebalo je urediti i sudstvo. Nestišica sudaca bila je poslije 1945. ključna i 1946. Vinko Kolar radi gotovo godinu dana na kotarskom sudu u svojem rođnom Đurđevcu. Znao da je njegov položaj na sudu kratkotrajan i ovisan o političkom raspoloženju lokalnih političara. No želja da ponovno radi u struci kako bi omogućio život svojoj obitelji bila je ključna. Težio je da se vrati u svoju struku. Bila je sreća što je u tom vremenu vladala velika

nestašica svršenih dobrih pravnikâ, pa su sudovi bili zatrpani predmetima koje nije imao tko rješavati. Zahvaljujući intervenciji svog kolege sa studija, dra Mežnarića koji je radio na Vrhovnom sudu u Zagrebu, Vinko Kolar je bio imenovan sucem u Đurđevcu. Bio je sav sretan misleći da mu je narod oprostio njegovo sudjelovanje u sudskom sustavu za vrijeme NDH-a. No vrijeme će pokazati da nije bilo tako.

Komunisti Đurđevca nevoljko su gledali na Vinka Kolara kako zbog njegove biografije tako i zbog njegovog ujaka Pogačnika iako je ovaj umro nekoliko mjeseci prije. Iako je Vinko Kolar bio apolitičan te se je i svađao s ujakom radi politike, ipak je pripadnost toj obitelji bila presudna, i Vinko Kolar je bio otpušten sa Kotarskog suda u Đurđevcu, a za pretpostaviti je da je u tu odluku umiješan i drugi Vinko Kolar koji je počeo kao partizanski sudac i koji nije želio imenjaka u istom sustavu.

Naime bilo je sudbonosno da su građanskog suca Vinka Kolara uvijek zamjenjivali sa od 1943. partizanskim sucem Vinkom Kolarom. Oba su bila iz Đurđevca, jednako su se zvali i oba su bili suci, samo jedan je bio školovan na Pravnom fakultetu, a drugi je bio krojač, iznikao sudac iz naroda.

Sjećam se jedne takve zgrade koja je Vinka Kolara skoro stajala glave. U to je vrijeme u okolici Virja o Prekodravlju sakrivalo se mnogo dezertiranih domobrana i ustaša koji su bili nazivani »bijela garda« ili križari. Čitavo je područje bilo dosta nesigurno za kretanje pojedinca. Idući jednoć pješice iz Koprivnice u Virje, jer željeznička pruga još nije bila popravljena, Vinko Kolar je naišao na jednu takvu skupinu koja je videći po propusnici da se radi o Vinku Kolaru, mislila da je uhvatila partizanskog suca Vinka Kolara koji je osudio mnoge ustaše na smrt, pa su ga htjeli ubiti. U zadnji čas jedan križar je izjavio da uhvaćeni Kolar nije onaj pravi, i da su zarobili krivog čovjeka. To mu je spasilo glavu ali se teško oporavio od tog stresa. Bilo je još nekoliko takvih sličnih događaja koje su psihički uništavale Vinka Kolara. Bilo je teško živjeti u to doba i mnogi ljudi su izgubili glavu jer ni pravni ni društveni sistem nije posve uređen.

U svibnju i lipnju 1947. održani su izbori za narodne odbore. Kako bi skinuli sa sebe objedu da su Virje i Đurđevac konzervativna mjesta, nesklona novoj vlasti, kao i da se ne osjeća dovoljno djelovanje komunista, povedena je prava hajka protiv onih koji se nisu glasno i jasno izjašnjavali za komunizam. Vinko Kolar nije bio čovjek takve politike. Njegov je način djelovanja bio pošten i šutljivi rad. Komunisti su pak bili vrlo glasni i aktivni u propagiranju komunističkog sistema i Petogodišnjeg plana razvika privrede Federativne narodne republike Jugoslavije, nalazeći se posvema pod utjecajem Sovjetskog saveza i njegovih pjatiljetki kao modelu privrednog napretka i industrijalizacije.

Kako je izgledao život Vinka Kolara u Virju. Bio je tu autsajder, ali i upisan u knjigu zavičajnika Virja zajedno sa cijelom obitelji. Ostavši bez posla u Đurđevcu, Vinko Kolar radi na poslovima prisilnog otkupa u virovskom mlinu. Iako je Virje bilo selo malih zemljoposjednika, marljivim radom i obradom svakog komadića zemlje ono je obnovilo svoju poljoprivredu i stočarstvo, pa je u tom poslijeratnom vremenu imalo mnogo veći značaj nego ikada prije i poslije u prehrani zemlje. Članovi Narodnog odbora svakom su seljaku određivali količinu žitarica za njegove osobne potrebe, a ostalo je morao predati državi po određenim, vrlo niskim cijenama. Za novac koji je dobio nije mogao kupiti potrebne artikle, jer je vladala velika nestašica ranih artikala potrebnih u seljačkom domaćinstvu. Zbog pretjeranog izvoza u gradove i Sovjetski savez Podravina je oskudijevala i na drvetu i na ugljenu. Kako bi preuzeli potpunu kontrolu nad otkupljenim namirnicama naredbom Okružnog narodnog odbora Bjelovar sagrađen je u Virju veliki magazin kraj izminirane željezničke stanice ali nije osigurana i radna snaga koja bi neprestanim miješanjem sprječavala nedovoljno osušeni kukuruz da se pokvari. Jelisava Kolar kao vlasnica mlina kraj željezničke stanice dobila je zadatak da otkupi i sakupi sve žito i kukuruz te koštice od bundeva u svojem mlinu i magazinu, brinući se da se onda ta roba natovari u željezničke vagone i otpremi na konačno odredište. Vinko Kolar kao suprug Jelisave uključio se u taj posao pri čemu je obitelj dobivala kao plaću 30 kg brašna mjesečno. Svako jutro u 7 sati počeo je iscrpljujući rad. Trebalo je hraniti i 30 svinja posijama koje su se dobivale obradom žita, a ugojene do određene težine predavale su se državi. I skladište drva bilo je u punom pogonu, a koristila ga je državna tvrtka. Radila je i pilana za općinske potrebe. Od jutra u sedam pa do navečer dok se nisu obavili poslovi i za zadnja seljačka kola koja su ušla u dvorište, Jelisava i Vinko Kolar radili su na otkupu, brinući se i za mlin koji je trebalo održavati u pogonu, nabavljati potrošni materijal i osiguravati radnu snagu a ne treba zaboraviti i da je strojarnica mlina bila 1946. uništena od bijele garde koja je ubacila pakleni stroj u strojarnicu

kako bi onesposobila mlin za rad. Jelisava Peršić je tada uložila sve što je imala kako bi obnovila rad mlina. Bilo je svakakvih burnih događanja oko mlina i mnogi su ljudi ovisili o njegovom radu.

Godina 1948. bila je izuzetno teška za obitelj. Jelisava Kolar bila je optužena da je u mlinu kojeg je bila vlasnica pronađeno 200 kg žita više nego što je iskazano u izvještaju, što bi joj moglo omogućiti stjecanje ilegalne dobiti. Tako je prvotna presuda globom kotarskog suda u Đurđevcu pretvorena je u konfiskaciju svega nalogom Miloša Žanka. Bilo je to u skladu s tadašnjom općom tendencijom da se sve tvornice u rukama privatnika moraju podržaviti. No zlo je bilo u tome što je zakonom određeno da konfiskacije ne može biti bez kazne zatvora pa je Jelisava osuđena na godinu dana kazne u ženskom kaznenom domu u Slavonskoj Požegi. Odlazak Jelisave u požeški popravni dom kako se zvala požeška kaznionica prava katastrofa za život obitelji. Predsjedništvo Prezidijskog Sabora NRH na temelju Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o nacionalizaciji br. 17 od 28. IV. 1948. započelo je s radikalnom konfiskacijom preostalih srednjih industrijskih i zanatskih poduzeća, te je na taj način država postala glavni i gotovo jedini poslodavac i vlasnik i omanjih proizvodnih poduzeća. Činjeno je to na vrlo grubi način te su se nedužni ljudi osuđivali na zatvor jer konfiskacije nije moglo biti bez zatvora. Obitelj Kolar-Peršić našla se na udaru i bili bi beskućnici da se nisu našle dobre duše koje su obitelji ipak pružile slamku spasa. Gubitak cijelog imetka osim dviju prizemnica u Koprivnici gdje je stanovalo četiri obitelji, stavio je Vinka Kolaru pred novu kušnju i obitelji je prijetila velika opasnost od potpune propasti.

Nakon konfiskacije i odlaska obitelji Kolar iz mlina novi upravljači su mijenjali mlinu namjenu i Peršićev mlin u Virju je nestao, nakon što je procijenjen na milijun dinara što je poslužilo Kajfešu kao garancija za podizanje bankovnog kredita i osnivanje kemijskog laboratorija Medike. Pokušaj da se nađe prava svrha mlinu nakon elektrifikacije Podravine nije uspijevaao pa je čak i zgrada mlina doživjela znatnu promjenu rušenjem drugog kata i pretvaranjem mlina u klaonicu za nojeve. Dakako nojevi se u Podravini gdje pušu hladni sjeverni vjetrovi nisu uspjeli udomaćiti i danas i mlinska zgrada i obiteljska kuća čekaju neku novu namjenu. Mlin u Virju nikada nije bio rentabilan. Održavao se zahvaljujući izvanrednim naporima i žrtvovanjima obitelji koja je većinu poslova obavljala sama, kombinirajući mlin sa silosom i pilanom, te bravarskom radionicom, ali i uzgojem svega što je obitelji trebalo u vrtu i voćnjaku uključujući perad. Kupovalo se samo mlijeko i meso. U mlin su ubacivana po potrebi i sredstva iz bilježničke kancelarije Vinka Kolaru, kao i zarada Mjenjačnice brašna u Koprivnici do 1939. kada je ista zatvorena i pretvorena u aprovizacionu trgovinu grada Koprivnice, imajući tu funkciju i dugo poslije rata.

VINKO KOLAR RADI OD 15. LIPNJA 1948. DO 30. RUJNA 1949. KAO PRAVNI REFERENT NA KOTARSKOM SUDU U KOPRIVNICI

Ustav Socijalističke Republike Hrvatske od 1947. bio je potpuno identičan ustavima drugih republika i politički oslonac komunističke vlasti bila je Narodna fronta a zapravo komunisti koji su držali svu vlast u svojim rukama. Iako demokratska na papiru vladavina komunista značila je jednoulje i zakonodavnu, izvršnu a i sudsku vlast držali su u svojim rukama samo komunisti. Ipak bilo je među komunistima i pametnih ljudi. Dr. Branko Švarc koji je otišao u siječnju 1944. u partizane, jedva preživjevši tifus te godine, vratio se 1945. u Koprivnicu. Kao dobar poznavalac starih Koprivničanaca on se kao predsjednik sudbenog vijeća u Koprivnici založio da se Vinko Kolar postavi rješenjem Ministarstva pravosuđa NRH 24. svibnja 1948. na temelju Zakona o državnim službenicima i Odluke Prezidijuma Sabora N.R. Hrvatske od 26. VIII. 1946. br. 678/46, te čl. 1 i 2 Uredbe o pravnoj struci te Odluke o prinaldežnostima za sudskog pravniku na Kotarskom sudu u Koprivnici s mjesečnom plaćom od 4650 dinara bruto.⁶⁸ Dr. Branko Švarc je izdao potvrdu da je Vinko Kolar 15. lipnja 1948. nastupio u službu

⁶⁸ Arhiv Kolar, Ovjerovljeni prijepis dekreta potpisanog od Nede Barber iz iz ministarstva pravosuđa Narodne republike Hrvatske br. prs. 12995-24. V 1948. i Potvrda Su 175/1948. dra Branka Švarca da je Kolar nastupio u službu 25. VI 1948.

na Kotarskom sudu. Možda se za to rješenje založio i Kolarov kolega sa studija Mežnarić koji je tada imao visoki položaj na Vrhovnom sudu u Zagrebu.

Bio je to spas za ostatak obitelji jer Vinkovo imenovanje za pravnika na sudu u Koprivnici potiče i Jelku i Miška Kanižaja, da odstupe Kolaru dvije sobe u kojima se smještaju odlaska Jelisave Kolar na izdržavanje kazne u Požegu. Bili su to teški dani, i za Vinka Kolara i za obitelj. I opet su pomogle dobre duše. Jednogodišnja robija Jelisave pretvorena je na višem sudu u dobrovoljni rad u koprivničkom komunalnom poduzeću, te je ona otpuštena iz zatvora i odmah je počela raditi u Komunalcu kao računovođa za ugljenike, i još dva poduzeća. Boravak u zatvoru i nepravedno suđenje znatno je promijenio Jelisavu. Nije mogla podnijeti različit standard koji su uživali Kanižajevi, koji su dobivali hranu i sa svojeg imanja u Đelekovcu, u odnosu na njenu obitelj koja se je zbog nemogućnosti nabave hrane bila često gladna. Uzalud je slijedilo višekratno upozoravanje Vinka da treba otprijeti te razlike. Nije mogla podnijeti tadanje stanje. Kanižajevi su bili korektni, barem u početku ali netrpeljivosti između Jelisave Kolar i Jelke Kanižaj sve su više rasle, a posljedice su teško pogodile cijelu obitelj Kolar.

Što je utjecalo na ovaj premještaj ne znam. Vinko Kolar se na sudu bavio ostavinskim predmetima i nije imao posla s političkim suđenjima. Mislim da je u izjavama bio potpuno neutralan, pogotovo stoga što su se sve političke parnice rješavale na Okružnom sudu u Bjelovaru. Za pretpostaviti je da su koprivnički komunisti bili šokirani objavom Rezolucije informbiroa kojom je Tito optužen da pokušava srušiti Sovjetski sistem i sam stvoriti neku balkansku federaciju. Koprivnički komunisti su na sastanku 29. srpnja 1948. podržali Centralni komitet na čelu s Titom, ali je onda slijedilo izjašnjavanje pojedinaca na nivou Narodne fronte i sindikata i to izjašnjavanje izbacilo je iz stroja mnogo ljudi. Vinko Kolar se nije nikako izjasnio ali je izgubio posao na koprivničkom Kotarskom sudu i bio premješten u Podravsku Slatinu, a Jelisava se je s djecom morala preseliti iz Varaždinske 9 u Basaričekovu 2, tj. u mnogo manji i slabiji stan, što je zbog seljenja krupnog namještaja predstavljalo pravu Golgotu a bilo je i skupo. Obitelj se je ponovno našla u velikim teškoćama. No bili smo i sretni jer nitko nije otišao na Goli otok.

69

VINKO KOLAR RADI KAO PRAVNI REFERENT U PODRAVSKOJ SLATINI OD 3. LISTOPADA 1949. DO 24. STUDENOG 1950. KADA JE PREMJEŠTEN U VIROVITICU ŠTO JE ODBIO ZAMOLIVŠI DA GA SE ZAPOSILI U KOPRIVNICI ILI U NEKO MJESTO BLIŽE KOPRIVNICI

Od 1948. do 1950. Komunistička partija Jugoslavije dokazuje svoju pravovjernost pojačavanjem svoje vlasti. Dr. Branko Švarc morao je primiti mjesto na Varaždinskom okružnom sudu, a to je odmah osjetio Vinko Kolar dobio je premještaj na sud u Podravskoj Slatini. Počele su naime stizati nove generacije mladih pravnika školovanih na Pravnom fakultetu u Zagrebu i Zvonko Lipnjak tada predsjednik suda, nije se protivio premještaju Vinka Kolara u Podravsku Slatinu. Iza ovog premještaja svakako se kriju Kanižajevi koji su se htjeli riješiti obitelji Kolar iz Varaždinske (Marinkovićeve, a danas ulice Ante Starčevića) 9. Kotarski sudovi su potpadali pod samoupravu i odluke o namještanju sudaca ovisile su o lokalnoj vlasti.

Život Vinka Kolara u Podravskoj Slatini odnosno danas samo Slatini nije bio lagan. Bilo je to mjesto kojemu je narodni heroj Brkić poticao razvoj s obzirom da su Srbi Slatine jako stradali tijekom Drugoga svjetskog rata. Vinku Kolaru nije smetalo takvo stanovništvo ali su ga mnogi Slatinčani s obzirom na ime i prezime tretirali kao nepoželjnog stranca, pa nije mogao dobiti niti sobu za stanovanje. Srećom susretljivošću policije u podrumu novoizgrađene milicijske stanice u blizini suda bila je slobodna jedna prostorija te je dana Vinku Kolaru za stanovanje. Hranio se je u menzi kao i milicija. Dobro se povezoao s milicijom i sa službenicima na sudu, te je usvojio spartanski, vojnički način života. Provela sam nekoliko dana u Slatini kod oca i vidjela kako živi. Slatina se još nije oporavila od rata. Društveni život bio je oskudan, ali je suradnja stanovnika s vlastima bila velika.

⁶⁹ V. ŠADEK, *Podravina u Drugom svjetskom ratu*, n.dj., str. 435

Sl. 3. Vinko Kolar na željezničkoj ispravi koja mu je omogućavala jeftino putovanje od Slatine do Koprivnice 1949. (Arhiv Kolar)

Iako nije imao nikakvih problema sa poslovanjem na sudu ovakav život nije mogao dugo trajati. U Koprivnicu je Vinko mogao putovati samo jedan ili dva put mjesečno a podravski vlak na toj pruzi bio je uvijek prepun pa je često morao stajati na hodniku. Poteškoće u kojima se našao spoznali su i oni koji su nadzirali njegov rad, te je Okružni sud u Slavonskom Brodu pod koji je spadao ne samo sud u Podravskoj Slatini predložio 23. siječnja 1950. da se Vinko Kolar postavi za predsjednika Kotarskog suda u Virovitici, gdje postoji veća mogućnost dobivanja obiteljskog stana. Za to se osobito zalagao predstojnik kotarskog suda u Virovitici Cerovski koji je želio biti premješten na Okružni sud u Slavonskom Brodu.

Vinko Kolar nije htio proživjeti u Virovitici ono što je proživio u Slatini, te je 30. siječnja 1951. podnio žalbu protiv već napisanog rješenja. Molio je da mu se za mjesto sudovanja odredi neko mjesto u blizini Koprivnice, gdje mu živi obitelj i gdje mu se školuju djeca, pošto ni u Virovitici nema izgleda da dobije stan.⁷⁰

Čini se da je opet intervenirao dr. Branko Švarc, koji je iskazao potrebe koprivničkog suda za iskusnim pravnicima koji znaju rješavati građanske parnice i ostavine. Vinko Kolar bio je poznat kao stručnjak za takve poslove te je znao uvjeriti i stranke i prisežnike u timu u pravo rješenje. Naime u poslove suda u tom vremenu često se je miješala i izvršna vlast, ali takvo je bilo vrijeme i mišljenje ljudi na vlasti uvijek je bilo dominantno, što je Vinka Kolara u zadnjih 13 godina njegovog rada na sudu u Koprivnici često dovodilo u očajanje.

VINKO KOLAR SE VRAĆA U KOPRIVNICU 24. STUDENOG 1950. I TU RADI NA OPĆINSKOM SUDU DO UMIROVLJENJA 31. SIJEČNJA 1963. GODINE

Sredinom 1949. započeo je u Hrvatskoj proces decentralizacije i debirokratizacije. Barem se tako govorilo. No partijski režim bio krut a njegovi voditelji uvjereni da u svemu imaju pravo. Općim zakonom o narodnim odborima 1949. učvrstili su svoju vlast a onda su sredinom 1950. pokrenute su i veće društvene i političke promjene i uvedeno samoupravljanje u mnoga poduzeća. Kolektivi su odlučivali sami za sebe, ali je kontrola u jednopartijskom sistemu održavana preko vodećih komunista na svim područjima. Komunisti su čvrsto držali vlast u jednopartijskom sistemu, ali su njihovi postupci bili donekle ublaženi. Općim Zakonom o narodnim odborima od travnja 1952. smanjeno je miješanje viših vlasti u rad nižih. Trinaestog siječnja 1953. Ustavnim zakonom o osnovama društvenog i političkog uređenja Federativne narodne republike Jugoslavije a onda i ustavnim zakonima narodnih republika postavljeni su temelji reformiranog društvenog sistema.

⁷⁰ Arhiv Kolar, gotovo nečitljiva kopija molbe Vinka Kolara od 30. siječnja 1951.

Sl. 4. Vinko Kolar u Đurđevcu s kolegama sa suda 1954. godine. (Arhiv Kolar)

Vinko Kolar je upravo odlukom Narodnog odbora kotara Koprivnice od 16. travnja 1951. na Prvom izvanrednom zasjedanju a na prijedlog dr. Branka Švarca izabran za suca Kotarskog suda u Koprivnici. Rješenje je izdao Jozo Milivojević iz Uprave za personalne službe Ministarstva pravosuđa Narodne republike Hrvatske 21. travnja 1951, a rješenje Kolaru dostavio je dr. Milorad Breberina.⁷¹ Određena mu je plaća od 5.610 dinara mjesečno na osnovu priznanja radnog staža od kojeg su odbijene tri godine koje je bio izvan državne službe ali i jedna godina kada je službovao u Bjelovaru, pripravničko vrijeme u Đurđevcu 1925. godine, te godina odvjatnikovanja u Koprivnici 1941. godine, te je Vinko Kolar već 14. svibnja 1951. podnio molbu tražeći da se to ispravi znajući da će mu trebati svaki dan radnog staža za odlazak u mirovinu.⁷² Država je naime objavila i novo radno zakonodavstvo a Osnovnom uredbom o zvanjima i plaćama službenika državnih organa i uspostavljeni je i platni sistem, poseban za suce i javne tužioce. Po prvi puta Vinku Kolaru se posrećilo te je mogao urediti svoj status i osigurati priznanje radnog staža i za godine kada nije radio na sudu.⁷³ Već 13. srpnja ministar pravosuđa donio je novo rješenje kojim je Vinku Kolaru u priznato 22 godine i 11 mjeseci i 15 dana staža, te mu je i nova mjesečna plaća iznosila 8.000 dinara.⁷⁴ Ovo rješenje bilo je u skladu s novom Uredbom o plaćama sudaca i javnih službenika i Kolarova plaća je gotovo udvostručena. Rješenjem starješine ministra pravosuđa u Zagrebu dr. Hinka Krizmana i pomoćnika ministra Janka Radakovića br. 3173 od 30. travnja 1952. promaknut je Vinko Kolar u peti razred s plaćom od 16.500 dinara s time da mu je sada u radni staž priznato i bilježništvo. No to je rješenje potvrđeno i dostavljeno u Koprivnicu tek krajem 1952. godine.⁷⁵ Od listopada 1951. dobivao je i dječji doplatok od 1500 dinara za svako dijete, ali je to bilo kratkotrajno jer je sin završio studij te se zaposlio na osmogodišnjoj školi u Koprivnici i prije vojske, a kćerka se udala.

Kolarov martirij života bez obitelji je njegovim namještajem u Koprivnici 1950. završio i više do smrti nije mijenjao radno mjesto. Već u godinama, sada možda nije bio najbolji sudac, ali bio je dobar i zadovoljavao je kriterije vodećih ljudi. Dakako zahvalnost je dugovao dr. Branku Švarcu koji je garan-

⁷¹ Arhiv Kolar. Prijepis rješenja Uprave za personalne službe Ministarstva pravosuđa u Zagrebu od 21. travnja 1951.

⁷² Arhiv Kolar, Kopija žalbe Ministarstvu pravosuđa NRH od 14. svibnja 1951.

⁷³ P. DIMITRIJEVIĆ, dr. S. POPOVIĆ, dr. A. BALTIĆ, Ustavno uređenje FNRJ, privredno i radno zakonodavstvo, Beograd 1954.

⁷⁴ Arhiv Kolar, Prijepis rješenja Uprave za personalnu službu Ministarstva pravosuđa NRH br. 4907 od 13. srpnja 1951.

⁷⁵ Isto.

tirao za Vinka Kolara. Švarc je do mirovine radio na varaždinskom Okružnom sudu. Kada je otišao u mirovinu svako jutro bi, nakon kupnje kruha, sjedio sa svojim malim žutim psom u koprivničkom parku, gledajući domačice kako idu na tržnicu te je otpozdravljamo poznatima. Bio je silno dobar čovjek. Njegova je supruga Marija bila sestra dr. Leandera Brozovića pa vjerujem da je imao značajnu ulogu i kod osnivanja koprivničkog muzeja. Komunisti na vlasti su poštivali mišljenje dra Švarca koji je nosio nasljeđe sjećanja na koprivničke Židove ali i na građansku kulturu Koprivnice kao značajnog kulturnog i sportskog središta u vremenu između dva svjetska rata.

U obitelji je zavladao velika radost nakon što je Vinko Kolar nastupio službu u Koprivnici. No potpuno vraćanje na predratni život nije bilo moguće. Dobro je prošla i supruga, koja se je nakon tri mjeseca izdržavanja kazne u Požegi vratila u Koprivnicu, bolesna ali živa. Ostatak kazne morala je odslužiti u Koprivnici kod Komunalnog poduzeća a mislim da je i tu imao utjecaj dr. Švarc, jer je bilo svakako nezgodno da je supruga u zatvoru dok suprug radi na sudu. Nakon odsluženja kazne odbila je dalji rad i postala domaćica. Sin Branko je studirao na Strojarskom fakultetu, ali njegov loš vid ga je prisilio prijeđe na Pedagoški fakultet gdje je u najkraćem roku završio studij matematike i fizike, omogućivši tako svojoj sestri Miri Kolar da studira, jer na neku stipendiju Kolarovi nisu mogli računati. Branko Kolar je radio u više mjesta u Hrvatskoj, a njegova supruga Sonja Kolar, rodom iz Istre vodila je Gradski muzej u Koprivnici dok se nije Horvatić vratio iz vojske. Nezadovoljna svojim statusom u Muzeju, a i zbog lošeg stana, dala je otkaz i zatražila rastavu, te se zaposlila u Muzeju revolucije u Zagrebu.

I Vinko Kolar imao je teške probleme sa kućom. Plaća suca nije bila dovoljna za popravke kuće i školovanje djece. Kuća se je polako praznila od stanara koji su prešli u bolje stanove ili si sagradili vlastite kuće (Kanižajevi i Rubešovi). No ni Kolarovi nisu mogli živjeti bez vodovoda, kanalizacije, plina, struje... i to krpanje stare kuće iscrpljivalo je financijsku snagu obitelji. Iako su živjeli vrlo skromno, pokušavajući u vrtu uzgojiti povrće za prehranu. Vremenom je krovnište je počelo popuštati, a nije bilo moguće nabaviti nove crijepove jer ih nije radila niti jedna ciglana u okolici. Bilo je pravo mučenje održavati obje kuće, čak i usprkos držanja podstanara (advokata Ivica Vrabeca koji je svake subote putovao u Zagreb gdje mu je bila obitelj). Financijski se iznajmljivanje soba ili lokala nije isplatilo jer je vlast onemogućavala slobodno kreiranje takvog posla. Stanarina za lokal u Basaričekovoj 2, koji je u najmu imala Križevačka mesna industrija preko mesara Tomašeka, godinama je bila ista (od 1950-tih pa sve do 1980. kad je kuća prodana), više materijalno oštećujući obitelj nego donoseći korist jer je odlukama posebnih komisija trebalo lokal opskrbiti vodom iz vodovoda i izgraditi mu sanitarije. No dok je Vinko Kolar živio kuće su opstajale i činilo se da je sve u redu. Branko i Sonja su napustili Koprivnicu tek poslije Vinkove smrti, a kći nije nikada ni radila u Koprivnici.

Na sudu Vinko Kolar nije imao problema, ali je imao problema sa zdravljem te je zadnju godinu u službi radio sa smanjenim radnim vremenom. Više godina predsjednica suda bila je vrlo pametna Nada Kokot. Odvjetnici su bili 1962. Stjepan Cimbrišak, koji je 1935. bio osuđen zbog revolucionarne djelatnosti, Zvonko Lipnjak, dr. Vladimir Malančec, Stanko Laska, dr. Ivan Tremski, i drugi. Brojno stanovništvo i zapetljani odnosi kroz nasljeđivanje ali i želja ljudi da izbore svoje pravo učinila je Koprivnicu kompliciranim područjem pravosuđa gdje su se strani pravnici teško zadržavali.

Vinko Kolar je ipak patio što je pravosuđe bilo podređeno politici. Osjećao je krivnju što nema uvijek slobode da sudi po zakonu. Jednoć mi se požalio, ali po svom karakteru bio je čovjek koji je svoje čemere sakrivao duboko u svojoj duši i nikada ga nisam čula da se tuži, premda njegov rukopis prije smrti pokazuje da ga je bolest jako uništila. No nije se čuvao a i znao je da mu narušeno zdravlje nitko ne može obnoviti. U to vrijeme odvjetnici su bili Ivica Vrabc i dr. Franjo Sučević, koji je znao sa svojim pomoćnikom zastupati obje strane što je Kolara silno ljutilo, jer je smatrao da je pravda samo jedna. Parnice su vođene komisijski i uvijek je bilo važno i mišljenje one druge dvojice prisežnika iz redova građanstva.

Predsjednici suda su ga tolerirali i s njima nije imao problema. Zvonko Lipnjak je radi kritike Tita, našalivši se u brijačnici, da Tito vodi vrlo vješto politiku svirajući kao na klaviru malo visoke, a malo niske tonove završio u zatvoru. Netko ga je prijavio i bio je osuđen na nekoliko mjeseci zatvora. Naslijedio ga je 1955. Ivan Zlatarić, pa 1957. Franjo Filipčić i kasnije Nada Kokot i konačno školski kolega

Sl. 5. Jedan od zadnjih odlazaka Vinka Kolara oko 1961. na sudski očevid. (Arhiv Kolar)

Vinkovog sina Branka Kolara, Vojislav Kučeković koji je kasnije postao i sudac Vrhovnog suda u Zagrebu i pred kojim je dr. Franjo Tuđman polagao 1991. zakletvu. Kučeković se već u gimnaziji uključio u politiku a napisao je i jedan kvalitetan rad o koprivničkoj gruntovnici.⁷⁶ Kao čovjek bio je vrlo korektan i spasio je jednoć Vinka Kolara kada ga je koprivnička milicija osumnjičila da je umiješan u smrt Pere Gregurića, tasta Rudolfa Ivankovića, koji je sam preminuo u svinjcu obitelji Kolar od srčanog udara jer nikoga nije bilo kod kuće. Ta je vijest objavljena čak u beogradskoj *Politici*, a Kučeković je skinuo s Kolara sumnju tvrdeći da je isključeno da Vinko Kolar učini neko kriminalno djelo.

Koprivnica se demografski jako izmijenila. Rad u Podravci privukao je mnoge ljude s juga, koji su bili ne samo organiziraniji već i društveno aktivniji i povezaniiji, te su uskoro preuzeli vodstvo u svim granama. Vlast su zadržali i neki stanovnici iz okolice ili periferije, ali staro građanstvo koje je nosilo Koprivnicu u međuratnom razdoblju je potpuno nestalo.

Mislim da je Kolaru bilo ljepše na sudu nego kod kuće. Njegov daktilograf Blažek bio mu je privržen, pa su i teške parnice uspješno rješavane. Budući da ostali suci nisu voljeli komplicirane ostavinske rasprave one su dodjeljivane Vinku Kolaru. No budući da je konačna plaća ovisila o učinku Kolar je tu slabo prolazio.

Među odvjetnicima su bili već spomenuti Ivica Vrabec koji je putovao u Koprivnicu iz Zagreba. Odvjetnik je postao i moj školski kolega Slavko Ranilović. Iako to nisu bili odvjetnici kakav je bio Edo Dorčić iz Krka, koji je bio jedan od vodećih političara u Koprivnici tijekom i poslije završetka Prvoga svjetskog rata, ili mnogostrani dr. Branko Švarc, ili Čeh Rudolf Trstenjak koji je bio i športaš i političar, ipak je sudovanje u Koprivnici bilo kvalitetno, a teži slučajevi su se rješavali na okružnom sudu. Još je bilo bolje kada je sagrađen novi sud. Područje sudovanja bilo je ograničeno na okolna mjesta, obuhvaćajući 14 SIZOV-a upravnih jedinica. 2400 delegata u bjelovarskoj skupštini samoupravne zajednice općina Bjelovar usporavalo je brzo i uspješno donošenje pravih odluka.⁷⁷

Rješenjem Kotarskog zavoda za socijalno osiguranje Koprivnica br. MO-3204/62. Kolaru je određena mirovina u iznosu od 31.500 dinara, počevši od 1. svibnja 1961. Međutim isplaćivano mu je samo

⁷⁶ Vojislav KUČEKOVIĆ, Osnivanje zemljišnih knjiga u općini Koprivnica, *Podravski zbornik, knj. 3, Koprivnica 1977, str. 132-143, Velika je šteta što Kučeković nije objavio memoare sa svojeg rada na sudovima.*

⁷⁷ *Samoupravno interesno organiziranje, /Ured. Nikola Ban, Dušan Bilandžić, Biško Bjelajac, izd. Grafički zavod Hrvatske, Zagreb 1977, str. 386-*

pola iznosa jer je i nakon Prvog svibnja 1961. nastavio raditi. Posve je prestao s radom tek 31. siječnja 1963. godine. Do 1961. imao je 35 godina i 27 dana radnog staža, a zbog toga što je radio do 1963. molio je da mu se isplaćuje dodatak od 6 % za svaku od tih dopunskih godina, odnosno da mu se isplaćuje mirovina po zakonu.⁷⁸ Ovo produženje rada znači da je Kolarov rad bio ne samo potreban i cijenjen usprkos njegove invalidnosti, koja bi ga da je bilo drugačije vrijeme, trebala umiroviti i prije 1961. No vremena su bila takva da nitko nije cijenio ljude izvan antifašističkih krugova. Oni su radili za plaću. No ostavinska rasprava posije smrti Kolar pokazuje da Vinko Kolar nema nikakvu imovinu, te da je i očevinu poklonio Josipi Holler u Đurđevcu koja je dohраниla njegovu majku Mariju i sestru Ljubicu.

Godine 1964. Kolaru je umrla majka u Đurđevcu u dobi od 88 godina, rekavši mu nekoliko sati prije smrti »Vinko, tebe sam najviše voljela od četvero moje djece. Po tebe ću prvoga doći«. A tako je bi bilo.

Vinko Kolar umro je posve sam u jednoj sobi svojeg stana 29. rujna 1966. od kljenuti srca od koje je godinama bolovao.⁷⁹ Pokušao je uzeti tablete za srce, ali mu to nije uspjelo, srčana bol je nadvladala taj pokušaj. Našao ga je sin Branko. Pokop je bio skroman što je bilo u skladu s prirodom umrlog, koji se nikada nije žalio, nikada nikoga tužio, nikada nekoga opsovao, poštujući u najvećoj mogućoj mjeri ljude s kojima je dolazio u doticaj, bili oni ma koje vjere i uvjerenja. Saučešće udovici povodom smrti izrazili su mnogi Koprivničanci koji su ga poznavali ne samo kao suca već i kao ispravnog i poštenog čovjeka. Vinko Kolar živio je i radio mnogo godina u Koprivnici i poznao većinu stanovništva. Rješavajući ostavinske rasprave ušao je u obiteljsku povijest mnogih obitelji. U javnom životu bio je neprimjetan, ali u životu mnogih obitelji odigrao je važnu ulogu poštenog, časnog i sposobnog pravnik. Nije nikada govorio o vjeri, i nije polazio mise, što kao sudac u socijalističkoj Jugoslaviji nije ni smio, i radije je citirao stihove iz Mažuranićevog epa »Smrti Smail age Čengića« nego citate iz Starog ili Novog Zavjeta. Volio je bosanske sevdalinke i kajkavsku popevku, te je redovito otvarao radio u vrijeme njihovog emitiranja a ponekad bi, priređujući doručak, znao i gromko zapjevati koju narodnu pjesmu. Čini se da je Bosna ostavila duboki trag u njegovom životu i modelirala njegovu ličnost koju je brižljivo krio od svoje sredine.

ZAKLJUČAK

Biografija pravnik Vinka Kolar, jedinog podravskog pravnik koji je prošao kroz sito i rešetno četiri posve oprečna režima, primjer je da se ipak moglo preživjeti ako si se klonio politike. Kolar je bio pravnik, sudski pripravnik, javni bilježnik, odvjetnik, namještenik u mlinu i četiri puta postavljen ili biran za suca i na svim tim poslovima je zadovoljio i nitko nije imao primjedbe na njegov rad. Nikad ga nisam čula da je etiketirao nekog ni u privatnosti po nacionalnosti ili iskazao nepoštivanje zbog lošeg zanimanja ili bilo koje specifičnosti. Poštovanje prema čovjeku bilo mu je ugrađeno u djetinjstvu. Daka-ko to je imalo i svoju cijenu. Izolirao se od političkih ljudi, a da je nekoć možda bio i društven ukazuje njegova ljubav za šah, koji je volio igrati sa sinom.

Vinko Kolar nije bio u Koprivnici društveno aktivan, ispričavajući se slabim zdravljem. No na poslu se to nije osjetilo. Živio je izolirano i skromno, ne izazivajući nikakvu pažnju ni vladajućih političara ni stanovništva. Njegova narav, a vjerojatno i odgoj koji je dobio u sjemeništu u Zagrebu, bila je takva da nikada pa ni u obiteljskom krugu nije govorio o svom poslu, iako se ponekad vraćao s posla sav natmuren, mogli bismo reći i tužan. Pravosuđe za njegovog radnog vijeka nije imalo gotovo nikakvu samostalnost; uvijek je netko iz politike imenovao na dužnost suce i javne bilježnike iako su zakoni govorili drugačije. Tako je bilo za monarhističke Jugoslavije, tako je bilo za Nezavisne države Hrvatske, ali je tako bilo i za socijalističke Jugoslavije koja se kroz provođenje reformi više puta mijenjala, uvijek uz isticanje da je to narodni sud i da donosi presude u ime naroda. Sudačko zanimanja bilo je radi ovih društvenih i političkih promjena vrlo nesigurno. To je mnoge ambiciozne suce stajalo karijere. Vinko

⁷⁸ Arhiv Kolar, Originalni dopis Zavodu za socijalno osiguranje u Koprivnici od 16. siječnja 1953. s originalnim potpisom Kolar. Državni sekretarijat za pravosudnu upravu donio je naime odluku da se svaka prekovremena mirovina povisuje za 3% godišnje. Udovica Jelisava dobila je iza Vinka pristojnu mirovinu sve do svoje smrti 1993. godine.

⁷⁹ Arhiv Kolar, Izvod iz matične knjige umrlih br. 02-382 od 1966. u Koprivnici. Upis je provela Višnja Bajzek.

Kolar nije bio ambiciozan. Specijalizirao se za obiteljskog pravo t.j. ostavine, koje parnice uglavnom nisu imale politički karakter, iako su bile najkompliciraniji predmeti s područja sudstva. Izbjegavao je krivične predmete kad je god mogao i to ga je spasilo u odnosu na mnoge kolege koji su kao suci prijekih sudova izgubili život ili se zamjerili nekome što im je uništilo karijeru. Vinko Kolar je započeo službovanje na najnižem sudu u sistemu sudstva a tako je i završio svoj radni vijek. Bio je miran, staložen i nevjerojatno skroman čovjek, koji nikada nikomu nije učinio nažao. Kod suđenja često je morao biti pravi virtuoz s obzirom da su suđenja obavljana komisijски a dva člana, prisežnika, koji su bili postavljeni ad hoc od građana različitih zanimanja ali obično uvijek komunisti. Presuda koju je morao ponekad izreći »po nalogu« činile su ga jako nesretnim i osjećao ih je kao svoju krivnju, iako se radilo o blagim presudama u odnosu na suđenja drugih sudaca. No među tisućama rješenja takvih je presuda bilo vrlo malo. Iako su za civilno pravo vrijedile i neke odredbe rimskog prava, ipak izmjene u zakonima kroz uredbe i dodatke bile su u dvadesetom stoljeću, kao i utjecaj bizantskog prava, jako velike, a da ne govorimo o sudstvu za vrijeme Nezavisne države Hrvatske. Zakoni iskovani tijekom narodnooslobodilačke borbe nisu bili pravnički utemeljeni, ali su imali zakonsku snagu i bila je prava sreća da je Vinko Kolar imao malo takvih predmeta obzirom da je bio specijaliziran za obiteljsko pravo. Iako je radio čitav život nije ništa stekao, već je čak za njegovog života izgubljena čitava imovina njegovog tasta Matije Peršića, pri čemu treba reći da grad Koprivnica nije na njega ništa potrošio jer je bio plaćen u vrijeme socijalizma iz državnog proračuna. Njegov rad i dobre presude zaboravljene su zbog protoka vremena, a i ličnost zbog javnog neangažiranja usprkos pravednog rada nije nikada spomenuta ni u jednom javnom glasilu. Sudski predmeti iz obiteljskog prava u socijalizmu nisu bili predmet medija pa ih i ne možemo pratiti preko novina, a do pregleda sudskih arhiva nismo nikada ni stigli, pa su čak i predmeti Banskog stola u Zagrebu iz prve četvrtine 20. stoljeća još uvijek velika nepoznanica i trajni izazov istraživačima prava koji su istražili povijest Pravnog fakulteta ali ne i sudske predmete sudova.

Vinko Kolar pokopan je u obiteljskoj grobnici Peršić - Kolar na groblju sv. Duha u Koprivnici pred samom crkvom. Kristova glava okrunjena trnovitom krunom na nadgrobnom spomeniku simbol je njegovog života, ali i jasna poruka da su mu pošteno suđenje i pošten rad odredili život. Ne znam da li se je komu zamjerio, barem nitko to javno nije rekao. Mislim da je odabrao pravi put, i da je i u najtežim vremenima koji su zadirali i u njegov privatni život radio najpoštenije i najskromnije kako je znao i umio, ne očekujući nikakvo priznanje ni zahvalu za svoj javni rad

SUMMARY

Vinko Kolar (1900 - 1966) was born in Đurđevac and died in Koprivnica. His life depicts the life of an ordinary lawyer in the first half of the 20th century, in systems that changed, treating educated lawyers differently, whose independence as part of the legal system increasingly weakened over time, turning them after 1945 into an extended arm of political authorities. This could not be avoided by Vinko Kolar, who in 1925 became a clerk in the judiciary system and worked until 1963, when he retired and died three years later. Although he was in the judiciary system for so long, he always remained in the system at the lowest court, which is a consequence not only of changing of the state system, but also of his desire to be as independent a lawyer as possible in order to be able to continuously provide for his family. When he died he had no material possessions which he would bequeath to his family in addition to the family pension provided for his wife Jelisava until her death. Vinko Kolar was a hard-working and conscientious lawyer who never came into conflict with either the parties or the judiciary system. He lived simply and modestly, trying not to hurt anyone, and he always returned to his Podravina, where he was born and where he died. He started well, but his social disturbances hampered his peaceful life and goal, and he changed his job and place of work, believing that the interests of his family and the role of foster father always came first, which I as a daughter and the historian followed. Thanks to his character, he still managed to live to be 66, unlike most colleagues of his generation who came out of the justice system either by liquidation or by their own decision. Kolar's life path is nothing exceptional, but it depicts a time when being a lawyer was both difficult and risky, and certainly very ungrateful.